

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

En god god man

En kvalitativ intervjustudie om LSS-handläggares
resonemang om godmanskapet

Johanna Eliasson och Stefanie Krüger

Kandidatuppsats SOPA63

HT2019

Antal ord: 16703

Handledare: Hans Knutagård

Abstract

Authors: Johanna Eliasson and Stefanie Krüger

Title: A good guardian – a qualitative interview study of LSS-administrators thoughts of guardianship. [Translated title]

Supervisor: Hans Knutagård

Assessor: Anders Östnäs

LSS, is a Swedish law that gives people with disabilities entitlement to individual help from the society. The purpose of this essay was to study how LSS-administrators talk about guardianship in order to get a professional and external perspective on how guardianship best can benefit the individual. The study started from the following questions: What can be described as aggravating or facilitating in the LSS-administrators way to talk about guardianship and the way it best can benefit the individual? And how does the LSS-administrators reason about how the guardianship should be formed to best benefit the individual? To answer these questions, we did a qualitative study, in which we interviewed seven LSS-administrators working in three different municipalities. Among other things this study showed that facilitating factors regarding the guardianship can be that the guardian has knowledge about the society and the individual. It was said to be facilitating if the guardian was perceptive, objective and took the individual's perspective. LSS-administrators implied that it can be aggravating when the guardian is too much emotionally involved with the individual. Further on some of the LSS-administrators pointed out that the guardian should get an education and that it can be a good option to professionalize the guardianship in the future. The majority of the LSS-administrators presented a wish regarding that the guardian should not be someone who is a close relative to the individual.

Keywords: LSS-administrator, LSS, guardian, room to maneuver, relation

Nyckelord: LSS-handläggare, LSS, god man, handlingsutrymme, relation

Förord

Vi vill tillägna ett stort tack till våra intervjupersoner. Utan er hade det inte varit möjligt att genomföra denna studie och vi är otroligt tacksamma över att ni tog er tid till att delta. Vi vill även framföra ett tack till vår handledare Hans Knutagård för att ha hjälpt oss öppna våra sinnen vidare i arbetet när vi kört fast. Slutligen vill vi tacka varandra för ett gott samarbete.

Stort tack!

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Bakgrund	3
1.3.1 Ställföreträdare	3
1.3.2 Historik	3
1.3.3 Uppdraget som god man	4
1.3.5 LSS	5
2 Kunskapsläge	6
2.1 Godmanskapet	7
2.1 Relation	8
2.2 Kunskap och självbestämmande	9
3 Metod	11
3.1. Metodologiska överväganden	11
3.1 Intervjuer	12
3.2 Förförståelse	12
3.3 Två intervjuare	13
3.4 Intervjuplats	13
3.5 Inspelning	14
3.6 Arbetsfördelning	14
3.7 Urval	15
3.8 Kritik av den kvalitativa forskningsmetoden	16
3.9 Den kvalitativa metodens tillförlitlighet	16
3.10 Bearbetning	17
3.11 Forskningsetiska överväganden	18
4 Teoretiska utgångspunkter	19
4.1 Socialkonstruktivismen	19
4.2 Handlingsutrymme	19
4.3 Relationer	20
4.4 Sammanfattning	21
5 Resultat och analys	21
5.1 Presentation av intervjupersonerna	21
5.2 Underlättande och försvårande faktorer	21
5.2.1 Relation som underlättande faktor	22
5.2.2 Relation som försvårande faktor	23
5.2.3 Makt inom relationer	25

5.2.4 Handlingsutrymme som försvårande eller underlättande faktor	27
5.2.5 Handlingsutrymmets relationsaspekt.....	31
5.3 Godmanskapets utformning.....	34
5.3.1 Kunskap.....	35
5.3.2 Professionalisering	36
6 Sammanfattning och avslutande diskussion.....	39
6.1 Sammanfattning.....	40
6.2 Avslutande diskussion	40
7 Referenslista.....	42
8 Bilagor	46
Bilaga 1: Intervjuguide	46
Bilaga 2: Informationsbrev	48
Bilaga 3: Samtyckesblankett.....	49

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Vi alla tar beslut i vår vardag, allt ifrån vad vi ska äta till middag, till hur vi ska bo och leva på ett tillfredställande sätt. Det är dock inte alltid givet att alla kan ta beslut eller kan leva på ett välfungerande sätt. De finns de personer som har svårt med att ta beslut, inte minst personer med funktionsnedsättningar. Hillevi Penton och Britt-Marie Skog (1995) framför att personer med funktionsnedsättning tidigare har varit omyndighetsförklarade, vilket har gjort att de inte haft en rättslig handlingsförmåga. Idag anses dock personer med funktionsnedsättningar som myndiga. Personer med funktionsnedsättning kan ansöka om insatser via lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade – LSS (SFS 1993:387) för att få en god levnadsstandard. Det är via LSS-handläggare som personer kan ansöka om insatser via LSS. Det är inte alltid en självklarhet att personer med funktionsnedsättningar kan ansöka om LSS insatser själva. Den gode mannen kan då hjälpa den enskilde att ansöka om insatser via LSS-handläggare genom lagen om LSS. Forskaren Lotte Giertz (2012) skriver i sin doktorsavhandling att en stor grupp av de personer som har en god man ingår i någon av personkretsarna i LSS. Den som har en god man kallas enligt professor Kerstin Svensson (2017) för huvudman.

Under år 2018 fanns det enligt Länsstyrelsen i Dalarnas län (2018) totalt 66 916 antal rapporterade godmanskap i Sverige enligt Föräldrabalken kapitel 11 § 4. En god man är en person som ska hjälpa andra personer, huvudmän, att tillvarata deras juridiska, sociala och ekonomiska rättigheter. Det kan exempelvis handla om att se till att beviljade insatser fungerar, att räkningar betalas eller ansöka om bidrag. Enskilda personer kan behöva hjälp av samhället genom en god man, vilken är en lekman, för att kunna leva ett välfungerande liv enligt Riksförbundets frivilliga samhällsarbetare – RFS (2016). De som tillsätter gode män till personer som är i behov av gode män är överförmyndaren eller en överförmyndarnämnd. De har även ansvar för kontroll gällande den gode mannens uppdrag (Svensson 2017). Frågan kring ifall överförmyndaren eller överförmyndarnämnden har godmanskapssystemet under kontroll är något som har debatterats i media. I dagens nyheter skriver Bengt Eliasson et al. (2019) i debattartikeln ”Systemet med gode män är kapitalt misslyckat” om hur Länsstyrelsen har riktat kritik till överförmyndarverksamheterna utan att det har skett en förändring. Kommunerna granskar godmanskapen alltför dåligt och långsamt. Det finns ett ökat krav ifrån de gode männen som ska lämna in en redovisning samtidigt som godmanskapet blir mer

och mer krävande och komplext. Det finns även ett problem med att det saknas personer som vill anta sig ett uppdrag som god man, vilket inte håller enligt författarna (Eliasson et al. 2019). Enskilda personer som är i behov av en god man, bör dock få en god man tillordnad sig.

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska alla människor ha samma rättigheter oavsett funktionsnedsättning. Konventionen syftar bland annat till att främja tillgänglighet, respekt för individuellt självbestämmande, delaktighet i samhället och lika möjligheter (Socialdepartementet, S2014.023). Professor Magnus Tideman (2010) som forskat om funktionsnedsättningar hävdar att en lika behandling inte är en verklighet i vårt samhälle idag, eftersom funktionshindrade människor har sämre levnadsvillkor jämfört med andra människor i Sverige. Mer än 50 procent av människor med funktionsnedsättning har inte själva förmågan att exempelvis överklaga ett myndighetsbeslut. Något som i denna verklighet kan vara underlättande för en person med funktionsnedsättning, skriver Tideman (2010) vidare, är en god man som hjälper denne med bland annat myndighetsärenden.

LSS-handläggare har en särskilt viktig roll när det handlar om att utforma levnadsvillkor för människor med funktionsnedsättning. Det är därav viktigt att undersöka deras resonemang kring hur godmanskap är och fungerar. Den gode mannen är många gånger med i mötet mellan LSS-handläggaren och huvudmannen för att hjälpa denne att ha ett inflytande och självbestämmande. Enligt Giertz (2012) krävs det en relation mellan den gode mannen och huvudmannen för att ett självbestämmande ska kunna ske. Det är inte endast LSS-handläggare som möter gode män i sitt arbete utan det är även andra socialarbetare från flera olika arenor som möter gode män i deras dagliga arbete. Det är därmed av vikt för det sociala arbetet att dessa relationer fungerar på bästa sätt för alla inblandade, men framförallt för huvudmannen. Enligt Svensson (2017) kan ett godmanskap ses vara en social konstruktion som ändras och påverkas ständigt av samhälleliga faktorer bland annat av hur den funktionsnedsatta framställs och hur dennes inflytande är i samhället. Giertz (2012) och Svensson (2017) uppger att det idag finns en stor brist i forskningen kring godmanskap och det är därmed av vikt att forska vidare inom detta område. Den gode mannen ska arbeta utifrån vad som är den enskildes bästa och öka den enskildes inflytande över sitt liv. Det finns dock inga riktlinjer om hur den gode mannen ska göra detta, vilket ger den gode mannens ett stort handlingsutrymme. Frågan ifall den gode mannen arbetar utifrån huvudmannens bästa är

dock en fråga som är obesvarad. Vad är det som gör att en god man kan arbeta på bästa sätt och gagna huvudmannen? Vad är det för faktorer som ligger bakom till varför ett godmanskap blir till något positivt eller negativt?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att analysera LSS-handläggares resonemang för att få ett utomstående och professionellt perspektiv på hur godmanskapet bäst kan gagna huvudmannen. För att kunna besvara syftet kommer vi att ta hjälp av följande frågeställningar:

1. Vad i LSS-handläggarnas resonemang kan ses vara underlättande eller försvårande faktorer för att den gode mannen bäst ska kunna gagna huvudmannen?
2. Hur resonerar LSS-handläggarna kring hur godmanskapet bör utformas för att bäst kunna gagna huvudmannen?

1.3 Bakgrund

1.3.1 Ställföreträdare

Enligt Nationalencyklopedin- NE (u.å.) är en ställföreträdare en person som inom avtalsrätten företräder en annan person som saknar en rättslig handlingsförmåga. Det finns två typer av ställföreträdare, dessa kallas god man och förvaltare (RFS 2016). Både gode män och förvaltare är lekmän, vilket innebär att de kan sägas vara amatörer och oskolade inom kunskapsområdet (NE u.å.). En förvaltare är en typ av ställföreträdarskap men förvaltare kan ges utan samtycke och är mer ingripande än vad ett godmanskap är (RFS 2016).

Förvaltarskap är dock något som inte är aktuellt för denna studie. Det förekommer olika kapitel och paragrafer i Föräldrabalken som reglerar gode män, förvaltare och dess huvudmän. Den paragraf som denna studie berör finns i kap 11 § 4 och förklaras i kommande text.

1.3.2 Historik

Enligt Penton och Skog (1995) fanns det tidigare i Sverige en lag om omyndighetsförklaring. Denna omyndighetsförklaring innebar att personer under 18 år samt personer som inte ansågs kapabla till att ta hand om sig själva kunde fräntas sin rättsliga handlingsförmåga. En del av dessa personer var bland annat personer med funktionsnedsättning, vilka även kallades för

oförmögna. Den rättsliga handlingsförmågan framtogs vilket innebar att personerna inte kunde bevara sin rösträtt, förvalta sin egendom och ingå i avtal. Enligt Regeringens proposition 1987/88:32 1976 tillkom en ny reform gällande förmyndarskap och godmanskap vilken syftade till att minska användningen av omyndighetsförklaringen. Penton och Skog (1995) framför att år 1989 framtogs omyndighetsförklaringen då den upplevdes vara inskränkande för de personer som blev framtagna sin rättsliga handlingsförmåga. Istället för att en person ska tas bort dennes rättsliga handlingsförmåga finns det nu istället hjälp som kan ges med hjälp av en ställföreträdare (ibid.). Senast 1995 genomfördes en reform som har format lagarna som reglerar ställföreträdare idag. Denna reform innebär bland annat en ändring av den gode mannens förvaltning av egendom men också överförmyndarens tillsyn över detta (SOU 2004:112). Det har under juli år 2019 påbörjats en utredning kring ifall ställföreträdarskapet i Sverige bör förändras (Dir. 2019:44).

1.3.3 Uppdraget som god man

Det som reglerar gode män och huvudmän som berörs i denna studie finns enligt lag i Föräldrabalken kapitel 11 § 4 (SFS 1949:381):

Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, skall rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap skall anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas. (SFS 1949:381)

Att bevaka rätt, förvalta egendom eller sörja för person är de tre uppgifterna som en god man kan arbeta efter. Att bevaka rätt innebär enligt Daniel Sjöstedt och Peter Sporrstedt (2016) att den gode mannen ska bevaka att huvudmannen erhåller de rättigheter som denne har rätt till. Enligt RFS (2016) kan det innebära att den gode mannen ska hjälpa huvudmannen att lämna in ansökningar om olika former av bidrag, avyttra hus, teckna avtal samt företräda huvudmannen vid bland annat arvskifte. Förvalta egendom kan innebära att den gode mannen ska ta hand om huvudmannens räkningar, sparande och fördelning av pengar. Att sörja för person kan innebära att den gode mannen ska se till att huvudmannen får en betydelsefull fritid, att dennes boende fungerar och den enskilde känner sig trygg. Det kan även innebära att den gode mannen ska se till att de insatser som huvudmannen blivit beviljad från

organisationer i samhället fungerar som de ska. Enligt SOU 2004:112 ska det uppdrag som den gode mannen har, anpassas efter den enskildes behov och vara så lite ingripande i dennes liv som möjligt. Att vara så lite ingripande som möjligt betyder att en person kan få en anordnad god man för endast ett av dessa uppdrag ifall det är det enda behov som finns. Individerna har fortfarande sin rättshandlingsförmåga och ska i största utsträckning lämna samtycke och vara informerad om beslut i olika frågor (ibid.). Det finns även gode män för ensamkommande barn, dessa gode män regleras enligt lagen om god man för ensamkommande barn (SFS 2005: 429) men är inte relevant för denna studie.

1.3.4 Organisationen

Svensson (2017) framför att det finns många parter som är involverade i uppdraget som god man. Det är svårt att generellt säga vilken myndighet som ansvarar för uppdraget eller också vem som står för kostnaden. Det är en domstol som beslutar om ett förordnande av en god man. Samtidigt är det överförmyndaren eller överförmyndarnämnden som utför kontroll över uppdragen och tillsätter gode män. I små kommuner finns det endast en överförmyndare, medan det i större kommuner finns en hel överförmyndarnämnd. Den gode mannen har en redovisningsskyldighet till överförmyndaren/överförmyndarnämnden men de har inget ansvar att återkoppla på denna redovisning eller ge något form av stöd. Ifall huvudmannen har ekonomiska resurser betalar huvudmannen för sin gode man själv. Ifall däremot huvudmannen har en låg inkomst kan kommunen eller Försäkringskassan betala den gode mannen. Lönen som den gode mannen får kallas för arvode (Svensson 2017). Eftersom arvodet betalas ut antingen av Försäkringskassan eller kommunen skiljer sig arvodet mellan olika kommuner. I Lunds kommun är ett normalt arvode ungefär 12000 kronor per år men kan bli högre beroende på hur omfattande uppdraget är. Arvodet skiljer sig därmed även beroende på hur omfattande ens uppdrag är som god man (Överförmyndarnämnden Lunds kommun u.å.).

1.3.5 LSS

Enligt Fälldin (2009) är det första en god man ska göra till en funktionsnedsatt person att försöka undersöka vad det finns för insatser som samhället kan erbjuda personen. Det gäller då att ta reda på vilka insatser som är mest passande för personen och företräda personen i möten med socialtjänsten (Fälldin 2009). Det finns en del insatserna som kan sökas via LSS-

handläggare på socialtjänsten, dock krävs det att huvudmannen är inkluderad i LSS personkretsar.

Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, LSS är en rättighetslag för personer med svåra funktionshinder. Det är endast de personer som ingår i personkretsarna i § 1 LSS som har rätt att få hjälp via LSS. Dessa personkretsar är:

1. Individer som har en utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.
2. Individer med bestående och betydande begåvningsmässigt funktionshinder efter en hjärnskada som är skedd i vuxen ålder. Denna hjärnskada ska vara föranledd av en kroppslig sjukdom eller yttre våld.
3. Individer med varaktiga och andra psykiska eller fysiska funktionshinder där det inte är uppenbart att det är beroende av normalt åldrande. Dessa ska vara stora och orsaka betydande svårigheter i individens dagliga livsföring, därmed ska personen ha ett behov av ett omfattande stöd eller service (SFS 1993:387)

Det som är LSS-handläggares roll i arbetet med god man är att hantera ansökningar ifrån huvudmannen med hjälp av dennes gode man. LSS-handläggaren arbetar en del med att försöka motivera huvudmannen med ett samarbete med den gode mannen att ansöka om insatser som denne behöver för att få en god levnadsnivå. Enligt LSS § 15 punkt 6 är LSS-handläggare även skyldiga att anmäla om det finns ett behov av god man till överförmyndaren. LSS-handläggaren har också skyldighet att uppmärksamma när behovet av god man inte kvarstår eller ändras på något sätt (ibid.). Enligt Peter Dellgran (2016) professor i socialt arbete utgår vi i denna studie ifrån att LSS-handläggare är professionella och därmed inte endast kan ge ett utomstående perspektiv utan också ett professionellt perspektiv. Med professionella menas att LSS-handläggarna ingår i en profession, det vill säga ett avgränsat och specialiserat arbetsområde.

2 Kunskapsläge

I följande avsnitt kommer vi att ge en beskrivning av forskningsläget. För att hitta relevant underlag till denna studie har sökmotorerna Lubsearch, Libris, Google scholar samt SocIndex används. Ord som har använts vid sökningar är god man, godmanskap, ställföreträdare, LSS,

LSS-handläggare, funktionsnedsättning, funktionshinder, disability, influence, guardianship och guardian. Vi har använt oss av Zeteo för att nå Sveriges Rikes Lag samt lagkommentarer och förarbeten. Det har även funnits litteratur genom att granska referenslistor i tidigare studier samt genom besök till bibliotek. Forskningen som har funnits kommer presenteras under följande rubriker, godmanskapet, relation samt kunskap och självbestämmande. Sist i avsnittet skrivs en sammanfattning av kunskapsläget.

2.1 Godmanskapet

Liksom Svensson (2017) framför har vi konstaterat att det finns minimalt med forskning kring den gode mannens uppdrag. De gode männen inkluderas inte i myndighetsarbetets studier och likaså inte i studier för frivilligt arbete. De gode männen ingår inte helt under någon myndighet, men inte heller är fullständigt oberoende av myndigheter. Den kunskap som finns är främst från frivilliga enskilda personer som väljer att dela med sig av sina berättelser. Dessutom framför Svensson (2017) att de gode männens uppdrag genomförs genom en slags vänskapsrelation och innehåller en komplexitet kring konstruktionen av arbetet då det är otydligt och de frivilliga arbetarna kan sakna en handledning i sin roll. Grunden i godmanskapsuppdraget är kontakten och relation mellan huvudmannen och den gode mannen. Ett engagemang och ett medmänskligt stöd får en central betydelse för att uppdraget ska anses vara något gynnsamt.

Vad som även kan konstateras är att det skrivits ett flertal handböcker som riktas till den som ska bli eller är god man. Exempel på en av dessa handböcker är *God man och förvaltare - en handbok* (2016) skriven av Sjöstedt och Sporrstedt. Dessa handböcker beskriver bland annat vad det innebär att vara god man eller förvaltare, vem som kan få en ställföreträdare samt saker som rör innehållet i uppdraget som ställföreträdare. Vad som likaså kan fastställas är att det inte finns någon internationell översättning till godmanskapet då det är något som är kontextuellt bundet till Sverige. Andra länder har dock sin egen lag och bestämmelser kring liknande fenomen. Med anledning av olika lagstiftningar och bestämmelser har det inte det lagts någon vikt vid internationell forskning kring godmanskapet. De internationella artiklar som används i studien har med grund i detta fokus på personer med funktionsnedsättningar snarare än ett godmanskap.

2.1 Relation

Det har gjorts olika studier kring relationen mellan den gode mannen och huvudmannen, vilka har olika infallsvinklar. Bland annat Giertz (2012) i sin doktorsavhandling forskat kring godmanskap och dess relationsaspekt. Enligt Giertz (2012) doktorsavhandling krävs det en långvarig relation mellan den gode mannen och dennes huvudman för att det ska kunna skapas en trygghet mellan parterna. Denna trygghet kan ge huvudmannen en större möjlighet att skapa ett självständigt liv. Med ett ömsesidigt förtroende mellan den gode mannen och huvudmannen blir deras kontakt mellan varandra följsammare då båda parter är medvetna om vilka omständigheter som gäller. Alison Wilde (2013) som bland annat har forskat inom funktionsnedsättningar framför att det är av vikt att socialarbetaren har en respekt för sin klient och att denne möter klienten med ödmjukhet och kreativitet. Det krävs att socialarbetaren har en god relation med sin klient ifall arbetet ska kunna få en god kvalitet. Giertz (2012) skriver att den gode mannen måste erkänna huvudmannen som en människa med lika villkor som den själv för att ge huvudmannen inflytande över sitt liv. Många gode män som Giertz (2012) har intervjuat framför att en nära relation är betydelsefull för att kunna ha kännedom om huvudmannens bästa. När den gode mannen är anhörig kan det upplevas som tryggare för huvudmannen då den anhörige har en nära relation och en stor kunskap om huvudmannen. Ofta är det vanligast att någon av huvudmannens föräldrar fortsätter som god man efter att föräldern inte längre har ett förmyndarskap. Det kan enligt författarinnan då ses som en fördel att ha en anhörig som god man. Forskaren Marie Albertsson (1998) skriver i sin magisteruppsats om godmanskap och har fokuserat på relationen mellan den gode mannen och huvudmannen när den gode mannen är anhörig. Anhöriga gode män som Albertsson (1998) har intervjuat anser att det kan vara bättre när en anhörig är god man. De menar att det kan vara bättre med anhöriga som god man eftersom en utomstående inte känner huvudmannen lika väl som den anhörige kan göra. Det står även i SOU 2004:112 att anhöriga som god man kan vara lämpliga eftersom gode män ska ha en god kännedom om huvudmannens personliga tillstånd. Giertz (2012) framför dock att det kan ses vara opassande att anhöriga är gode män, vilket diskuteras vidare i analysen. Dorothy Squatrito Millar och Adelle Renzaglia (2002) som är professorer på olika universitet skriver att det inte alltid finns ett behov av en ställföreträdare när huvudmannen har stöd och hjälp ifrån anhöriga i sitt liv. Huvudmännen brukar ofta diskutera sina val i livet med familjemedlemmar eller vänner innan beslut tas eftersom anhöriga är en stor och viktig del av huvudmannens liv.

I Sven Jarhag (2001) doktorsavhandling beskrivs en annan bild kring relationen mellan gode män och huvudmän. Godmanskapet kan ses som en relation liknande en föräldra - barn relation. I relationen mellan gode män och deras huvudmän finns en attityd kring att huvudmannen är som ett barn. I det formella har enskilda med funktionsnedsättningar ett självbestämmande men i Jarhags (2001) studie visas det på att huvudmännen är i en maktlöshet. Kristina Karlsson (2007, s.48) är forskare vid Linköpings universitet och har gjort en avhandling om funktionsnedsatta personers relation till andra i sin omgivning. Studien handlar bland annat om relationen mellan människor med funktionsnedsättning och deras familjer samt professionella. Personer i den enskildes omgivning talar ibland om denne i tredje person, vilket leder till att den enskilde inte ges utrymme till att tala och framföra sina egna önskemål. Författaren hävdar dock att personer med funktionsnedsättning ibland inte kan framföra sina egna synpunkter, vilket kan innebära att det läggs för stort ansvar på att den enskilde ska framföra sina önskemål. Young ran Lee och Yun-Jeong Kim (2019) forskare inom hälsovård har i sin artikel framfört att diskriminering särskilt drabbar människor med funktionsnedsättning. Tideman (2000) framför att inflytande är speciellt viktigt när det gäller funktionsnedsatta personer. Delvis på grund av att de under hela deras liv haft ett beroende av hjälp och stöd. Möjligheten till att de själva kan ta initiativ är begränsad, vilket gör att de har behov av att få stöd med att föra sin talan. Författaren menar att den hjälpen som ges av samhället har en betydelse för den enskildes möjligheter att kunna leva som andra. När funktionsnedsättningen hos den enskilde gör att dennes förmåga att utöva inflytande hindras, kan en god man vara till hjälp. I SOU 1992:52 framförs det att personer med en funktionsnedsättning inte alltid kan ses vara kompetenta till att använda sitt självbestämmande, vilket även Tideman (2000) hävdar. Linus Broström (2007) framför att när den gode mannen ska hjälpa den enskilde att använda sitt självbestämmande behöver denne företräda huvudmannen. Den gode mannen behöver då ha ett respekterat förhållningssätt gentemot dennes huvudman, vilket lättast kan ges ifall det finns en nära relation till huvudmannen sedan tidigare.

2.2 Kunskap och självbestämmande

Giertz (2012) hävdar att den enskildes inflytande över sitt liv beror på den gode mannens kunskaper om huvudmannens rättigheter, huvudmannen som person, huvudmannens funktionsnedsättning samt om LSS som lag. Även Broström (2007) beskriver hur kunskap om framförallt LSS och annan lagstiftning kan ses som en viktig förutsättning för godmanskapet.

Huvudmannens självbestämmande beror på den gode mannens kunskaper. Enligt Sjöstedt och Sporrstedt (2016) bör den gode mannen ha kunskap om samhället i Sverige och ha erfarenheter av att interagera med andra samhällsorgan. I Giertz (2012) studie var det många intervjuade gode män som menade att de saknade dessa kunskaper, vilket gav konsekvenser för huvudmannens eget handlingsutrymme. I sin undersökning kom Giertz (2012) fram till att det finns de huvudmän som ser sig själva som autonoma och som även beaktas som autonoma av omgivningen. Huvudmännen har kännedom om sina rättigheter, kräver att få självbestämmande och inflytande samt kan föra sin egen talan. Här räknas även in de personer med omfattande funktionsnedsättningar som har en god man samt LSS-insatser. På grund av att den gode mannen är aktiv upplevs det som att huvudmannen har ett starkt inflytande genom sin gode man.

Svensson (2017) menar att det är oklart ifall ett godmanskap kan ge huvudmannen ett självbestämmande eller ett inflytande så som det sägs i LSS. Det finns en del förväntningar på de enskilda personer som tar på sig ett frivilligt arbete som god man. Enligt riktlinjer och regleringar ska personen ha ett stort intresse för andra, relevanta erfarenheter och sunt förnuft. Uppdraget ska inkludera både ett givande och tagande, genom att den gode mannen ger hjälp till huvudmannen och får uppskattning tillbaka. Det beskrivs inte hur den gode mannen förväntas att agera i relation till myndigheter som huvudmannen har kontakt med. Svensson (2017) hävdar att konstruktionen av godmanskapet innehåller en kluvenhet som gör att rollerna är oklara. Ett godmanskap är ett ensamarbete och insynen i huvudmannens liv är begränsad, vilket leder till svårigheter kring makt och tillit för den gode mannen.

Enligt Offentlighets- och sekretesslagen omfattas inte gode män av sekretesslagstiftningen medan LSS-handläggande har en tydlig sekretess (SFS 2009:400). Även sekretessen är något som leder till svårigheter kring den gode mannens uppdrag enligt Giertz (2012) studie. Den obefintliga sekretessen ses som en omständighet som försvårar bland annat samarbetet mellan LSS-personal och gode män.

På senare år har det genomförts reformer på ställföreträdareområdet i flera av de övriga nordiska länderna. Ett exempel är att det i Norge har genomförts förändringar i fråga om tillsynen på området och att det där finns en central myndighet med ansvar för att bland annat samordna tillsynen och utöva tillsyn över myndigheter på lägre nivå (Dir. 2019:44).

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att vi i dagens samhälle har gått mot ett samhälle där fler och fler yrken professionaliseras. Nu är det främst utbildade och betalda

tjänstemän som utför det sociala arbetet. En ökad professionalisering strävar efter att ge en viss grupp av individer en särskild kunskap och erkänande. Enligt Dir 2019:44 förekommer numera professionella ställföreträdare i Norge, Finland och Danmark. I exempelvis USA är det även socialarbetare som främst är Guardians enligt Pamela B Teaster's (2003) artikel. Guardian innebär en större makt över huvudmannen än vad godmanskapet i Sverige gör då det mer kan översättas till att vara en förvaltare.

2.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan vi se att det finns en brist på forskning kring godmanskapet. Den forskning som finns handlar om hur relationen mellan den gode mannen och huvudmannen bör se ut för att huvudmannen ska kunna gagnas på bästa sätt. Huvudmannen behöver ges utrymme för ett självbestämmande och detta utrymme ges bäst när den gode mannen har en relation med huvudmannen. Det finns olika sätt att beskriva relationen, vissa beskrivningar är allmäntagna bland forskaren, som bland annat att det krävs en kunskap hos den gode mannen. Kunskap krävs bland annat för att huvudmannen ska få ett självbestämmande. Andra beskrivningar är forskarna oense om och menar på att det finns brister i vissa relationer mellan den gode mannen och huvudmannen.

3 Metod

I detta avsnitt kommer vår metoddel att diskuteras. Till en början förs en diskussion kring metodologiska överväganden följt utav information kring hur vi valt att gå till väga under vårt empiriska insamlande. I avsnittet inkluderas även bland annat forskningsetiska överväganden, metodens tillförlitlighet samt kritik av den valda metoden.

3.1. Metodologiska överväganden

Göran Ahrne och Peter Svensson (2017, s. 10) framför att en studie kan göras utifrån en kvantitativ eller kvalitativ metod. Det har i denna studie valts att användas en kvalitativ ansats för att kunna besvara studiens syfte och frågeställningar. En kvalitativ ansats har valts eftersom den syftar till att studera fenomen som är svåra att fånga upp. Exempelvis tankar, uppfattningar och resonemang. Lind (2015, s. 127f.) skriver att en kvantitativ data används när forskaren vill undersöka statistik på en större grupp av intervjupersoner (ibid.). Vi har i denna studie inte haft syfte i att undersöka statistik vilket gör att en kvantitativ ansats inte är

anpassbar till studien. Studiens syfte, vilket är att analysera LSS-handläggarnas resonemang hade kunnat analyserats genom att göra en litteraturstudie. Dock hade detta inte gått att genomföra då det inte går att finna litteratur som innehåller LSS-handläggares resonemang om godmanskapet. Ifall en litteraturstudie skulle göras hade vi behövt ändra studiens syfte och målgrupp. Det har efter sökningen för den mest passande metoden valts att användas intervjuer.

3.1 Intervjuer

Martyn Denscombe (2018) framför att kvalitativa intervjuer är lämpligt att använda i studiens sammanhang för att det handlar om att förstå på djupet. I intervjuer kan det ges utrymme för flexibilitet vilket har dragits nytta av i denna studie. Denna studie är gjord utifrån semistrukturerade intervjuer, vilket har valts eftersom det har funnits en vilja kring att delvis kunna styra intervjun inom forskningsämnet. Till dessa semistrukturerade intervjuer har det utformats en intervjuguide med relativt specifika teman. Alan Bryman (2018, s. 561f.) skriver om att vara följsam i intervjuer, vilket vi har varit genom att anpassa oss efter vad intervjupersonerna har betonat vara av vikt inom gränsen för studien samt genom att använda oss av teman i en intervjuguide. Ordningen på dessa teman har kunnat anpassas utifrån vad intervjupersonerna har sagt. Intervjuguiden finns i bilaga 1. Katarina Jacobsson (2008) framför att en som intervjuare ständigt ska be intervjupersonerna att exemplifiera och förklara sina resonemang för att få en djupare förståelse (ibid.) Vilket vi har strävat efter i våra intervjuer.

3.2 Förförståelse

En viktig del inom kvalitativa metoder är att forskarna ska vara medvetna om deras förförståelse. Våra förkunskaper har påverkat val av ämne, inriktning i studien och analysen. Vi har båda erfarenhet från arbete inom socialtjänsten och LSS sedan tidigare. Målgruppen LSS-handläggare valdes på grund av att det fanns förkunskaper kring att de har mycket kontakt med gode män. Eftersom våra erfarenheter kring ämnet delvis var begränsade, ansågs det att vi någorlunda hade ett öppet sinne inför nya synvinklar. Vi har försökt gå in så neutrala som möjligt, bland annat genom att studien har formats efter vad våra intervjupersoner har framfört under intervjuerna. Våra olika förförståelser, erfarenheter och kunskaper har gjort att vi tolkat datamaterialet olika, men vi har tillsammans diskuterat fram en gemensam tolkning.

3.3 Två intervjuare

Under samtliga intervjuer har det varit två intervjuare, vilket kan ha haft olika effekter. Eftersom vi båda är nybörjare som intervjuare har det känts tryggt att ha varandra som stöd vid intervjuerna. De frågor som har ställts i intervjuerna har haft olika karaktär då vi gått in med olika förkunskaper kring en LSS-handläggares arbete. Redan under första intervjun märkte vi av våra olika kunskaper genom att det ställdes olika typer av frågor. Vissa frågor var mer av grundläggande karaktär medan vissa frågor var mer djupgående. Att det användes olika typer av frågor ses som något positivt då det bidrar till en bredd i den empiri som samlas in, då ämnet omfattas från olika perspektiv. Vi har sedan tidigare erfarenhet av att hålla samtal i undersökande karaktär, vilket vi har upplevt bidragit till att respondenterna kunnat öppna upp sig mer. Vår erfarenhet har hjälpt oss genom att vi har kunnat ställa frågor som givit fylliga och konkreta svar. En risk med att vara två intervjuare är dock som Torst (2010) skriver, att det kan lätt kännas som ett maktövertagande för respondenten då denna kan känna sig i underläge. Det kan vara lämpligt med två intervjuare när respondenten är en representant för en yrkesgrupp snarare än för sig själv som person (ibid). Att respondenterna skulle känna sig i underläge resoneras kring och det kom överens om att det inte fanns någon stor risk för maktövertagande då respondenterna är professionella myndighetspersoner och vi är två studenter.

3.4 Intervjuplats

Under intervjusituationerna har det funnits ett mål kring att försöka få respondenterna att känna sig så trygga som möjligt. På grund av målet om trygghet har alla intervjuer tagit plats på respondenternas arbetsplats. Torst (2010) skriver att det finns risker för störningar när intervjun tar plats i ett arbetsrum då till exempel en arbetstelefon kan ringa eller kollegor kan komma in i rummet (ibid.). Det har funnits en medvetenhet om störningar, men samtidigt har ett arbetsrum varit mest lämpligt då respondenterna har haft en trygghet där. Denna trygghet har övervägts vara mer betydelsefull än risken för störningar. Vi ansåg även att det bidrog positivt till att vi tog oss till respondenterna istället för tvärtom. Hade respondenterna behövt ta sig till en annan plats hade det med stor sannolikhet blivit svårare att få respondenter att ställa upp då det hade krävts för mycket av deras tid och engagemang. Efter att intervjuerna var gjorda har det kunnat konstateras att det inte var något negativt med att ha intervjuerna på respondenternas arbetsrum eftersom intervjuerna inte blev avbrutna av några störningsmoment. I enlighet med det Trost (2010) skriver, har respondenterna bestämt var

intervjun skulle hållas till. Samtidigt har de inte fått något förslag på intervjuplats vilket har gjort att ansvaret helt har lagts över på respondenterna (ibid.). Vi kan nu i efterhand se att det hade varit bra ifall vi själva hade gett förslag på olika intervjuplatser.

3.5 Inspelning

I enlighet med Trost (2010) har det varit till fördel att intervjuerna har spelats in eftersom det då har kunnat lyssnas till bland annat upprepade ordval. Det har även varit en fördel att intervjuerna har blivit inspelade då de sedan har kunnat skrivas ut och läsas igenom. Under transkribering kan forskarna kunnat lära sig av sina egna misstag (ibid.). Vi märkte först under transkriberingen att det ställdes en del ledande frågor under första intervjun, vilket kan ha påverkat vårt forskningsresultat. Därför har vi valt att inte använda oss av material ifrån denna intervju där intervjufrågorna har varit för ledande. Det var därmed viktigt att vi uppmärksammade det redan under första intervjun och sedan kunde förbättra oss inför nästkommande intervju. Trost (2012) skriver att en nackdel med att intervjuerna har spelats in har varit att det har tagit tid att lyssna på inspelningarna och transkribera dessa. Författaren skriver också att många accepterar att bli inspelade men blir besvärade av det. De flesta glömmer lätt bort att de blir inspelade, men det är ändå viktigt att inte låta några av spelarens delar synas, eftersom det kan påminna respondenten om obehaget över att bli inspelad (ibid.). Vi har lärt oss efter vår första intervju att försöka gömma vår inspelningsapparat, vilken var en mobil, för att minska respondenternas känsla av besvär. Trots att respondenterna sa att det gick bra med inspelning uppmärksammades det att deras blickar ofta hamnade vid inspelningsapparaten. Det var svårt att göra mobilen osynlig för att ljudet skulle bli bra, dock menar vi att det kan ses vara relativt naturligt idag att en mobil ligger framme på bordet. Inspelningarna har funnits kvar på mobilen fram tills dagen de raderades, de laddades inte upp på datorn för att minska risken till att inspelningarna skulle höras av andra.

3.6 Arbetsfördelning

Vi har suttit och skrivit hela uppsatsen tillsammans och under processen har vi tagit del av samma litteratur och aktivt diskuterat materialet som vi har bearbetat. Vi har använt oss av ett online dokument, vilket båda har haft tillgång till. Transkriberingen har vi börjat att göra tillsammans men det slutade med att vi transkriberade varsin intervju för att effektivisera arbetsprocessen. Vi har tillsammans valt ut citat som har använts i analysen. Trots olika erfarenheter och förkunskaper har vi tillsammans diskuterat fram en gemensam tolkning kring citaten utifrån kunskapsläge och teori.

3.7 Urval

I denna studie har det använts flera olika urvalsmetoder. Först användes ett målstyrt urval. Sedan blev urvalet mer ett bekvämlighetsurval och i senare skede uppmuntrades det till ett snöbollsurval. Det har använts ett målstyrt urval eftersom vi ville undersöka en specifik målgrupp och hur de resonerar kring ett specifikt ämne. Vi valde medvetet att inte ha några andra kriterier än att våra respondenter skulle vara LSS-handläggare. I efterhand kan vi se att det hade varit klokt att eventuellt ha ett erfarenhetskriterium. Det hade varit smart eftersom det uppmärksammades att LSS-handläggare med mer erfarenhet kunde bidra till en djupare diskussion. Vi har medvetet inte valt att välja intervjupersoner efter ålder eller kön då vi inte har haft som syfte att jämföra intervjupersoner.

För att välja ut vilka LSS-handläggare som skulle tillfrågas, har det i enlighet med Denscombe (2018) gjorts ett bekvämlighetsurval på grund av att de LSS-handläggare som har valts ut som respondenter har varit lättillgängliga för oss (ibid.) Två av kommunerna har valts ut eftersom vi båda tidigare hade kontakt med LSS-handläggare i vars en kommun. Bryman (2018, s. 504) framför att det oftast används mer ett ett urval och att ett snöbollsurval oftast är ett kombinationsurval (ibid.). Vi uppmuntrade i senare skede till ett så kallat snöbollsurval. Genom att en av våra kontakter tillfrågades via telefonsamtal ifall denne hade tips på någon kollega som denne trodde skulle kunna ställa upp. Personen gav då tips på ytterligare en intervjuperson som vi kunde kontakta. Den tredje kommunen valdes ut endast för att den låg nära geografiskt. Vi ringde då till socialtjänstens växel i kommunen och bad om att få prata med en LSS-handläggare. Denna LSS-handläggare tipsade oss om ytterligare en person som kunde ställa upp på en intervju. Det slutade med att vi totalt frågade sju personer om de ville ställa upp på en intervju, vilka alla ville.

Anledningen till att det har valts att kontakta LSS-handläggare från tre kommuner har varit att det skulle ges en möjlighet till skiftande svar. Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne (2017, s. 42) hävdar att studier uppnår en mättnad när det inte längre upplevdes att det gavs nya svar eller svarmönster under intervjuerna, utan att svaren som gavs var desamma uppkom studiens mättnad (ibid.). Varför det valdes att göra sju intervjuer var dels på grund av studiens omfång och dels på grund av att en mättnad hade uppstått efter dessa intervjuer.

3.8 Kritik av den kvalitativa forskningsmetoden

Enligt Bryman (2018, s. 484) kritiseras den kvalitativa ansatsen ofta för att vara alltför subjektiv samt grundas i forskarens egen förförståelse. På grund av kritiken om subjektivitet finns det ett avsnitt i denna studie kring vår förförståelse och hur denna kan ha påverkat studien. Enligt Denscombe (2018) är nackdelen med att det har valts att användas intervjuer att empirin baseras på vad respondenterna säger att de gör, vilket kan skilja sig ifrån vad de faktiskt gör. Vid semistrukturerade intervjuer är det även svårt för forskaren att uppnå struktur eftersom empirin påverkas av den specifika kontexten (ibid.). På grund av svårigheten att konstatera sanningsenliga svar har det funderats kring hur vår inverkan under intervjuerna har påverkat respondenternas svar. Vårt sätt att tolka intervjupersonernas svar rätt har dock ökat genom att intervjuerna har spelats in och det har inte endast skrivits små anteckningar under intervjuerna. Trost (2010) skriver att det kan finnas en misstänksamhet mot kvalitativ forskning då denna ofta undersöker ett litet urval, vilket inte är representativt (ibid.). Studiens urval kan inte generaliseras till hela populationen av LSS-handläggare, vi har dock inte strävat efter detta.

3.9 Den kvalitativa metodens tillförlitlighet

Den kvalitativa metodens tillförlitlighet diskuteras genom att använda begrepp som trovärdighet, överförbarhet och pålitlighet. Bryman (2018, s. 465f.) skriver att trovärdighet innebär att de resultat som forskaren kommer fram till ses som acceptabla för andra personer (ibid.). Vad som ökar trovärdigheten i denna studie är att intervjuerna har spelats in och transkriberats ordagrant. Den egna tolkningen kring transkriptionen går aldrig att komma ifrån, vilket drar ner studiens trovärdighet. Bryman (2018, s. 465f.) framför att överförbarhet innebär att forskaren ska skriva rikliga och tydliga beskrivningar av hur studien genomförts. Det ska skrivas beskrivningar för att möjliggöra andra personer med ett material så de kan bedöma ifall resultat är överförbart till andra miljöer eller inte. Pålitlighet innebär att undersökningen ska kunna upprepas och få liknande resultat. Inom kvalitativ forskning är pålitlighet svårt att uppfylla eftersom de fenomen som undersöks förändras och kan tolkas på olika sätt. Pålitlighet innebär också att alla forskare inom studien har en överenskommelse om att tolka det som hörs och ses på samma sätt. Forskaren skapar en så tydlig och fullständig redogörelse över forskningsprocessens alla faser för att dessa sedan ska kunna granskas och anses vara pålitligt (ibid.). Vi har skrivit ner allt som har gjorts i denna studie, vilket ökar studiens pålitlighet och överförbarhet. Under studiens gång har vi tagit hänsyn till det som

Jacobsson (2008) framför i sitt kapitel om den svårfångade kvalitativa forskningskvalitet för att försöka öka studiens tillförlitlighet. Jacobsson (2008) menar att det är svårt att fånga en tillförlitlighet i kvalitativa studier men ifall forskaren förhåller sig till detta kan tillförlitligheten i sig ökas.

3.10 Bearbetning

Efterhand som intervjuerna har gjorts har en transkribering påbörjats för att på så vis kunna bearbeta materialet. Det som har uppfattats vara svårt med att transkribera ner intervjuerna var, i likhet med det som Denscombe (2018) framför att respondenter inte alltid har talat i avslutade satser eller fullständiga meningar. Respondenternas talesätt har gjort att transkriberingen har behövts göras läsbart (ibid.). Efter transkriberingen var klar har intervjuerna lästs igenom samtidigt som det gjordes anteckningar kring vad respondenterna betonade i sina intervjuer, samt kring tankar som dök upp under tiden som intervjuerna lästes. Det har precis som Jens Rennstam och David Wästerfors (2015, s. 221ff.) förmedlar skapats en analys av kvalitativt datamaterial genom att sortera, reducera samt argumentera. I bearbetningen har det uppmärksammats både det vanliga mönstret men också det som bröt mönstret i intervjuerna (ibid.). Under kodningsprocessen har det funderats vidare över vilket syfte och vilka frågeställningar som skulle kunna tänkas besvaras med hjälp av den insamlade empirin.

Rennstam och Wästerfors (2015, s. 228, 230) framför att det vid reduceringen av material behållis en representativ del för hela materialet. Det har tagits bort sådant som inte ansågs vara av vikt för studien. Det sista arbetssättet argumentera innebär att det har gjorts en argumentering för hur analysen bidrar till litteraturen (ibid.). Innan bearbetningen av empirin fanns det inga färdiga teoretiska begrepp som skulle användas eftersom det har utgått ifrån datamaterialet för att sedan välja passande teorier/begrepp att analysera materialet ifrån. I tankarna fanns dock tänkbara teorier som hade kunnat användas. Citat som hade strukits under som betydelsefulla i kodningsprocessen togs ut ifrån datamaterialet. Citaten har sedan analyserats med hjälp av teoretiska begrepp och kunskapsläge. De teoretiska begrepp som har använts är handlingsutrymme och relation. Materialet har tolkats utifrån ett övergripande socialkonstuktivistiskt perspektiv.

3.11 Forskningsetiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådet (2017) är det viktigt att förhålla sig till forskningskravet, vilket innebär att forskning ska bedrivas för att utveckla kunskap och förbättra samhället. Med forskningskravet finns det även ett krav som kallas individskyddskravet. Individskyddskravet innebär att forskningen som bedrivs inte får skada de individer som är berörda av forskningen (Vetenskapsrådet 2017). Med skada innebär bland annat fysisk skada, stress, hinder för personlig utveckling samt sämre självkänsla (Bryman 2018, s. 172). Individskyddskravet delas upp i fyra principer, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2017).

Informationskravet har uppfyllts genom att intervjupersonerna har fått information om villkoren som gäller för att delta i studien samt deras uppdrag i studien. Intervjupersonerna har fått med sig ett informationsbrev om denna information samtidigt som de fick muntlig information innan intervjun. Informationsbrevet finns i bilaga 2. Samtyckeskravet har uppnåtts genom att respondenterna har lämnat deras samtycke muntligt samt att de skrev under en samtyckesblankett med information om vad det innebär. Samtyckesblanketten finns i bilaga 3. Konfidentialitetskravet har uppnåtts genom att uppgifterna som har tagits in i studien har behandlats med förtroende och förvarats så att ingen obehörig har kunnat få tillträde till dem. Nyttjandekravet har uppnåtts genom att uppgifterna som har samlats in om intervjupersonerna endast har använts i forskningsändamålet och inget annat (Vetenskapsrådet 2017).

Hildur Kalman och Veronica Lövgren (2012, s. 11) skriver att forskaren vid en forskningsetisk prövning väger nyttan som denne tror sig få i form av kunskap emot riskerna som kan förekomma i forskningen (ibid.). Kunskapen som har bildats i studien kommer LSS-handläggarna själva ha nytta av i deras arbete eftersom de kan få nya intressanta synvinklar av godmanskapet. LSS-handläggarna har dock kunnat få en ökad stress över att delta i denna studie om de redan har haft ett tidspressat schema. LSS-handläggarnas tankar och resonemang kan ha tolkats av oss på ett sätt som kanske inte helt stämmer överens med det som LSS-handläggarna själva har avsett att ge budskap till. Resultatet kommer ge nytta till samhället i stort då godmanskap är ett område det finns begränsad forskning kring. Resultatet av studien kan vara av intresse för olika professioner som i sitt arbete kommer i kontakt med gode män och huvudmän. Överförmyndaren skulle eventuellt även kunna ha en användning för denna studie för att få ett utomstående perspektiv kring godmanskapet.

4 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer vi att skriva om våra teoretiska utgångspunkter. Vi har valt att ta avstamp i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, men fördjupa oss i begreppen handlingsutrymme och relation.

4.1 Socialkonstruktivismen

Med ett socialkonstruktivistiskt sätt att se på världen menas att världen kan ses som ständigt föränderlig då den utmanas, rekonstrueras och skapas genom den sociala interaktionen mellan människor (Payne 2008). Thomas Johansson & Philip Lalander (2013) har i sin bok analyserat hur individualismen kan förstås utifrån socialkonstruktivismen som att vara något som ständigt konstrueras och rekonstrueras. Det har valts att ha ett socialkonstruktivistiskt övergripande perspektiv i denna studie för att få en förståelse kring hur godmanskapet konstrueras och varför det konstrueras som det görs. Socialkonstruktivismen kan ge ett perspektiv på hur LSS-handläggarnas resonemang kan förstås utifrån att allt är konstruerat och förändras ständigt. Det som dock kommer belysas inom teorin är begreppen handlingsutrymme och relationer.

4.2 Handlingsutrymme

Forskarna Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att socialarbetare har ett visst utrymme i sitt arbete till att utföra sina uppdrag. Utrymmet kallas för handlingsutrymme och påverkas bland annat av socialarbetarens egna intressen och värderingar men även av de regler och den politik som styr den organisation som denne arbetar i. Andra saker som kan påverka en persons handlingsutrymme är bland annat medier, enskilda individärenden och allmänhetens uppfattningar. Författarna framför att i mötet med en klient har socialarbetaren en möjlighet att använda sitt handlingsutrymme och utföra sitt uppdrag inom de regler som denne har att förhålla sig till. Handlingsutrymmet innebär inte endast möjligheten socialarbetaren har till att göra egna val utan handlingsutrymmet påverkas även av den kompetens som denne har till att utföra valen på lämpligast sätt. Vidare skriver Svensson, Johansson och Laaneets (2008) att handlingsutrymmet är det utrymme en person har till att tolka och göra tillämpningar. Det är upp till var och en att på bästa sätt utnyttja sitt handlingsutrymme och utmana de saker i utrymmet som denne anser behöver förändras för att denne ska kunna utföra sitt arbete på bästa sätt.

Begreppet handlingsutrymme har valts att användas i denna studie eftersom det fanns en vilja att förstå vad det är som gör att gode män arbetar på olika sätt trots samma uppdrag som god man. Handlingsutrymme som begrepp har kunnat ge en förståelse kring hur de gode männen handlingsutrymme både kan försvåra och underlätta deras godmanskap. Begreppet handlingsutrymme har även kunnat ge en förståelse för hur utformningen av godmanskapet skulle kunna se ut för att på bästa sätt kunna gagna huvudmannen. Genom att tänka i termer av handlingsutrymme har det kunnat bidra till en bild kring både den gode mannens handlingsutrymme men också den enskildes handlingsutrymme och möjligheter till självbestämmande.

4.3 Relationer

Det har i analysen använts ett relationellt perspektiv, vilket syftar till att undersöka relationen mellan olika människor. Perspektivet ligger mellan det emotionella- och det organisatoriska perspektivet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Relationen och mötet mellan olika människor är en central punkt i denna studie. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) innebär begreppet relation att förhålla sig. En relation kan vara emotionellt laddad. Den kan vara laddad positiv, negativt eller helt neutral. I en relation är det inte alltid en jämn balans mellan de olika parterna, utan det kan också finnas en asymmetri i relationen. I en sådan relation kan den som är i underläge hamna i en beroendeställning till den som är i överläge. I ett möte mellan olika människor biträder alla vars en roll, vilken påverkar den relation som finns dem emellan. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att det i en relation mellan människor alltid finns makt och frågan om vem som har tolkningsföreträde uppstår. Denna makt kan se ut på flera olika sätt beroende på hur relationen ser ut. I möten med människor kan en person ha samma roll, men inta olika positioner beroende på vem denne möter och vilka omständigheterna är. Enligt författarna kan till exempel en socialarbetare ha rollen som socialarbetare i relation till de klienter denne möter. Socialarbetaren kan sedan inta olika positioner beroende på hur relationen utvecklas och uppfattas i mötet med klienten. Genom att de olika parterna i en relation kan byta positioner gör det att relationen är en ständigt pågående process som utvecklas, utmanas och rekonstrueras med tiden.

Begreppet relation har valts eftersom vi under vår genomläsning av intervjuerna uppmärksammande att respondenterna lade stor vikt vid relationen. Vi har haft som mål att få en djupare förståelse kring det intervjupersonerna har berättat, vilket kan ges med hjälp av ett

relationellt perspektiv. Begreppet relation har också valts eftersom studien bygger på ett samspel mellan den gode mannen och huvudmannen och relations begreppet har varit ett sätt för oss att se på detta samspel.

4.4 Sammanfattning

I detta avsnitt har det socialkonstruktivistiska perspektivet beskrivits som ett underliggande perspektiv vilket vi kommer använda oss av i analys och resultat avsnittet. Begreppen handlingsutrymme och relation är de två centrala begrepp i detta avsnitt. Handlingsutrymmet finns som grund i den gode mannens uppdrag och relationen är den mest väsentliga för både huvudmannen och den gode mannen. I nästa avsnitt, resultat och analys kommer begreppen fördjupas med hjälp av våra intervjupersoners utsagor kring deras resonemang.

5 Resultat och analys

I följande avsnitt kommer analysen presenteras under studiens två frågeställningar. Varje frågeställning har sedan delats in i relevanta rubriker för att tydliggöra presentationen av materialet. I analysen kommer våra tolkningar av det respondenterna har framfört under intervjuerna presenteras med hjälp av tidigare kunskap och teori.

5.1 Presentation av intervjupersonerna

Intervjupersonerna i denna studie är mellan 25-55 år gamla. Det är fem kvinnor och två män som har intervjuats. LSS-handläggarna har haft allt ifrån ett år till 12 års erfarenhet av att arbeta som LSS-handläggare. Eftersom våra intervjupersoner arbetar i olika kommuner har de också olika många ansvarsområden. Vissa av intervjupersonerna arbetar specifikt med vissa målgrupper och insatser medan andra intervjupersoner arbetar generellt mot alla målgrupper och insatser inom LSS. Vi har valt att presentera våra intervjupersoner slumpvis från nummer 1-7 för att öka intervjupersonernas anonymitet.

5.2 Underlättande och försvårande faktorer

Första frågeställningen handlar om att undersöka underlättande och försvårande faktorer hos godmanskapet för att bäst kunna gagna huvudmannen. Respondenterna resonerar kring både underlättande och försvårande faktorer som kan ligga till grund för hur ett bra godmanskap

bör utföras. Det tas i denna del av analysen upp resonemang kring relation och handlingsutrymme som är väsentligt för den gode mannens sätt att utföra sitt uppdrag.

5.2.1 Relation som underlättande faktor

Några av intervjupersonerna nämner att en tidigare relation till huvudmannen kan vara underlättande för ett godmanskap. Nedanstående citat framför vad som kan vara underlättande med att ha en anhörig som god man:

Det är att du redan har relationen. Du behöver inte bygga relationen. Du känner redan ditt barn. Så på något vis vet du. Du vet svårigheterna redan. Det behöver du inte ha ett halvår för att reda ut. Du vet vad dem är bra på. Så det kan vara jättebra tänker jag att vara mamma också för du odslar inte fyra månader på att reda ut vad relationen är först. Att skapa tilliten som faktiskt många får göra och sen är det faktiskt så om du går in som mamma så kanske det inte heller är ett jättesvårt uppdrag... (Intervjuperson 4)

Intervjuperson 4 talar här om relationen mellan den gode mannen och huvudmannen. Det framförs att det är underlättande att en långvarig relation redan finns. Det stämmer överens med det som Giertz (2012) skriver, nämligen att det krävs en långvarig relation för att en trygghet ska skapas och för att huvudmannen ska ges utrymme till att kunna skapa ett självständigt liv. Intervjuperson 4 framför också att den anhörige som god man oftast har kunskap om huvudmannen då denne är den gode mannens barn. Det som Broström (2007) och Albertsson (1998) framför står i linje med det som Intervjuperson 4 talar om. Närmare bestämt att det krävs att den gode mannen har kunskap om huvudmannen, vilket författarna hävdar att anhöriga till huvudmannen framförallt kan ha, men inte alltid andra utomstående. I SOU 2004:112, skrivs det att en god kännedom om huvudmannen skapas genom en regelbunden personlig kontakt mellan god man och huvudman, vilket stämmer överens med det som intervjuperson 4 framför. Intervjuperson 4 beskriver att uppdraget kan vara lättare för den anhörige jämfört en utomstående på grund av att den anhörige känner huvudmannen och har kunskap kring hur huvudmannen är som person. De har redan hunnit bygga upp en relation och tillit dem emellan. Vi kan i ovanstående citatet tolka det som att det är svårt för en god man överlag att skapa en relation till sin huvudman och att det är en långvarig process. Den anhörige har därmed ett försprång i sitt uppdrag som god man eftersom denne redan har en relation med sin huvudman. Squatrito Millar och Renzaglia (2002) hävdar dock att de anhöriga inte behöver bli den enskildes gode man utan kan hjälpa denne oavsett. Anhöriga kan hjälpa den enskilde att förklara för- och nackdelar med beslut när det gäller

vardagsområden, såsom pengarfrågor och matlagning. Författarna hävdar att det egentligen inte finns något behov av en ställföreträdare när huvudmannen har ett socialt nätverk som stöttar denne. Det är därmed av extra stor vikt att uppmärksamma behovet av god man när en person inte har ett starkt socialt nätverk runt sig.

Intervjuperson 6 talar om att det skulle underlätta för den enskilde att ha en anhörig som god man bland annat för att: "...det blir mer avdramatiserat för den enskilde att mamma eller pappa fortsätter att sköta allt precis som de alltid har gjort..." (Intervjuperson 6). En avdramatisering står i linje med det som Albertsson (1998) skriver om att de gode männen som är anhöriga redan har tagit ansvar och hjälpt sin släkting innan de blivit gode män och därmed blir det inte direkt någon skillnad när godmanskapet anordnas. Även det som Giertz (2012) berättar stämmer överens med det som intervjuperson 6 förmedlar. Giertz (2012) hävdar att många unga personer bor kvar hemma även efter de slutat gymnasiet och att det då är förklarligt att mamma eller pappa fortsätter som god man.

5.2.2 Relation som försvårande faktor

Det som är markant framträdande är åsikten om att det i störst utsträckning gynnar den enskilde om denne har en utomstående som god man. Bland annat nämner intervjuperson 2:

Dels för den anhöriges skull. Det kan vara skönt att bara vara anhörig, att inte behöva ha ansvar för ens barns eller syskons eller föräldrarnas ekonomi och att man då får ett mer avslappnat förhållande till varandra. Den anhörige är oftast i en ansträngd position redan och då sparar denne lite på sina krafter tänker jag. För att den som är huvudman tänker jag att det här handlar om ett ökat självbestämmande och en ökad känsla av att man är en vuxen individ vars ekonomi är dennes ensak. (Intervjuperson 2)

I citatet ovan nämner intervjuperson 2 att den anhörige ofta redan är i en ansträng position. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att en person i sin roll till en annan människa kan ha olika positioner, vilka beror på vilka omständigheter som råder. Positionerna är föränderliga och utvecklas bland annat beroende på hur relationen är mellan de olika parterna. Intervjuperson 2 berättar att den anhöriges position kan bli ännu mer ansträngd ifall den anhörige tar på sig rollen som god man också. Positionerna förändras med tiden och är beroende av hur relationen som den anhörige har med den enskilde utvecklas. Då den anhörige får en extra position till samma person, som god man kan denna position krocka med föräldrapositionen. Intervjuperson 2 uppger att ifall det istället är en utomstående som är god

man, kan relationen mellan den anhörige och huvudmannen underlättas. Relationen kan underlättas eftersom den anhörige då endast har en roll. Det finns dock studier som visar att anhöriga är negativt inställda till att de själva inte skulle kunna vara gode män till sin familj. Albertssons (1998) studie kom hon fram till att flera anhöriga som är gode män anser att det blir för många okända runt om huvudmannen. I motsats till Albertssons (1998) studies slutsats berättar Intervjuperson 2 om hur ekonomin kan vara något som huvudmannen vill skilja ifrån sin familj då ekonomin enligt intervjupersonen ses som något som är ens egen ensak. Olika individer har olika personliga gränser om vad de vill dela med sig av till sina anhöriga. Det finns därmed en risk att dessa gränser överskrids när en anhörig är god man och måste ha inblick i den enskildes liv.

I citatet ovan nämner intervjuperson 2 om att huvudmän med en utomstående god man ges ett större självbestämmande, vilket stämmer överens med det som Giertz (2012) i sin studie framför. Författaren resonerar kring att det tolkas som olämpligt att ha en närstående som god man, då denna relation kan minska huvudmannens självbestämmande. När den gode mannen är anhörig till huvudmannen kan de lättare göra att den enskilde ses som ett barn, vilket minskar huvudmannens självständighet. Familjerollerna kan göra att den enskilde låses in i en osjälvständig roll. Intervjuperson 2 resonerar i liknelse med det Giertz (2012) framför i sin studie, nämligen att huvudmannen hindras att bli en vuxen individ genom att ha en anhörig som god man. Giertz (2012) framför i sin studie att i de situationer som den gode mannen anser att denne känner huvudmannen väl kommer besluten att utgå ifrån antaganden som den gode mannen har ifrån sin egen kännedom. Familjemedlemmar som är god man tror sig ofta veta vad huvudmannen mår bäst av (Giertz 2012). Intervjuperson 2 nämner även att den enskilde får minskat självbestämmande när anhöriga tror sig veta vad den enskilde behöver och vill. Wilde (2013) framför att det krävs en förståelse för att en klients identitet och beslutsförmåga förändras med tiden (ibid.). Det är därmed viktigt ifall anhöriga ska fortsätta som gode män efter deras förmyndarskap upphör, att de har en förståelse för att huvudmannen utvecklas och blir en vuxen individ med en föränderlig identitet. Intervjuperson 2 belyser även:

Jag tänker det måste vara negativt för en persons utveckling att hela tiden vara beroende och i händerna på sina anhöriga. Då får man inte någon chans att stå på egna ben och leva sitt eget liv...
(Intervjuperson 2)

I ovanstående citat kan det tolkas som att anhöriga försvårar den enskildes möjligheter till att vara en enskild individ. Johansson och Lalander (2013, s. 73) skriver att det genom både mönster i vardagslivet, språket och medier ständigt skapas och neutraliseras en bild på individen som autonom och självständig. Denna bild på individen kommuniceras i många olika sammanhang och på många olika arenor. Kommunikationen återskapar individualismen (ibid.). Det kan tolkas utifrån att individualismen som finns i det svenska samhället har konstruerat fram tankar kring att anhöriga inte ska vara gode män då det sätter hinder i den enskildes individualism. Vi kan också se varför intervjuperson 2 anser att den enskilde inte bör ha en anhörig som god man. Det anses som att huvudmannen ska vara en vuxen individ, oberoende av andra och stå på sina egna ben. Det som Intervjuperson 2 resonerar kring kan ses utifrån det Karlsson (2007) nämner, att samhället strävar efter en individualism för personer inom LSS och att denna individualism kräver att bland annat förälder tar ett steg bakåt och låter sina barn få så mycket självbestämmande som möjligt.

5.2.3 Makt inom relationer

Intervjuperson 3 talar om de dubbla roller som den anhörige kan ha om denne även är god man och att det kan vara försvårande:

... jag tänker på ibland när man träffas såhär så som anhörig kan det vara svårt att sära på sina roller. Jag är mamma, men jag är också god man. Var går gränserna? Vad ingår i godmanskapet och vad ingår i mammarollen?... (Intervjuperson 3)

Här framför intervjuperson 3 att det kan uppstå en rollförvirring för en person när denne både är anhörig och god man. Det framkommer även frågan kring vad som egentligen ingår i ett godmanskap och i en mammaroll. Det kan vara svårt att sära på rollerna och agera utifrån de olika förväntningar som finns på de olika rollerna eftersom dessa kan upplevas gå ihop med varandra. Dels för om du är mamma så har du en omvårdnad del, vilken inte ingår i uppdraget som god man. Dels har du som mamma sört för den enskilde under hela dennes uppväxt, vilket efter att barnet blivit vuxet ingår i din roll som god man. Här kan det skapas förvirring kring vad som ingår i vilken roll. Albertsson (1998) har kommit fram till i sin studie att de gode män som är anhöriga identifierar sig främst som anhöriga och godmanskapet får en tillbakadragen position. Anhöriga gode män hävdar att de gjort allt som de gör som gode män redan innan de blev gode män, när de endast var föräldrar. Albertssons (1998) studie är dock ifrån de anhöriga gode männens egen uppfattning. Med en professionell och utomstående syn anser LSS-handläggarna att familjemedlemmens roll kolliderar med dennes roll som god man

och att detta kan vara missgynnande för huvudmannen. Huvudmannen kan drabbas av att den anhörige inte kan sära sina roller som anhörig och god man. Det finns en risk att det kan upplevas förvirrande för huvudmannen om den gode mannen även är en anhörig.

Intervjupersoner tar upp att huvudmannen kan vilja prata med sin mamma om misstag denne gjort men kanske inte vågar ta upp detta när mamma även är god man i fall det till exempel rör ekonomin.

Något som är framträdande i våra intervjupersoners resonemang och som vi tolkar vara en försvårande faktor är att huvudmannen sätts i en beroendesituation när denna har en god man som också är dennes anhörige. Intervjuperson 3 framför:

...min utgångspunkt är att ha en god man som inte är anhörig, att det är någon utomstående. Dels för att man hamnar i en beroendeställning till någon som man är familj eller anhörig till. Sen tänker jag om det är mycket krångel, mycket svårigheter med ekonomin eller det är många svårigheter, om du är min gode man så är det, det vi kommer att prata om. Eller mycket kommer kretsa kring de problemen och då tänker jag, om man har en annan som man kan prata om det krångliga med så kan vi fortsätta och vara anhöriga och fika och ha trevligt...(Intervjuperson 3)

I ovanstående citat beskriver intervjuperson 3 hur det finns en risk att den enskilde hamnar i beroendeställning till sin anhörige om denne är god man till huvudmannen. Det beskrivs även att det kan påverka relationen mellan de båda parterna i fall det uppstår svårigheter. Jarhag (2001) framför i liknelse att godmanskapsrelationen kan ses innehålla en omsorgsmakt, även när den gode mannen är utomstående. Huvudmannen hamnar i en maktlöshet då den gode mannen ser huvudmannen som ett barn. Det kan för den gode mannen vara enklare att hantera ett barn. Gode mannen tar då på sig rätten att framhålla och påpeka huvudmannens förmågor. Den enskildes omgivning begränsar dennes möjligheter till ett självbestämmande, vilket enligt det individualistiska perspektivet som Thomas Johansson & Philip Lalander (2013) skriver om, ständigt konstrueras i dagens samhälle och gör att det kan ses vara problematiserande då det hindrar den enskildes egna handlingsförmåga. Giertz (2012) hävdar att det också kan bli lättare att huvudmannen ses som ett barn när en anhörig är god man då denne har två roller. Utifrån Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) kan vi här tolka att huvudmannen hamnar i underläge gentemot den gode mannen som då även kan vara anhörig och att det kan vara svårt för den enskilde att ha kvar sin förälder som endast förälder.

Intervjuperson 4 resonerar kring anhöriga som gode män:

... Om det är en mamma som är god man, eller pappa, men specifikt mamma ibland så tycker mammor att pengar ska gå till vissa saker. Medan när jag flyttade hemifrån, när jag var 22 år, ville jag ha mina pengar till vad jag ville, men en 22-åring med funktionsnedsättning som har en mamma som god man går pengarna till det mamma vill...(Intervjuperson 4)

I citat ovan berättar intervjuperson 4 hur den enskilde hamnar i en beroendesituation när pengarna går till det som mamma/god man vill och inte det som den enskilde vill. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att det finns olika typer av relationer och att maktfördelningen i dessa kan se olika ut. I en omsorgsrelation är relationen asymmetrisk då den innefattar en som är i behov av omsorg och en som ger denna omsorg. En asymmetrisk relation kan leda till att den som är i underläge hamnar i beroendeställning till den som är i överläge. Dessa två ovanstående citat visar på hur den anhörige gode mannen utsätter den enskilde för en makt, den enskildes egna självbestämmande och handlingsutrymme minskar när den anhörige ska bestämma vart pengarna ska gå. Intervjuperson 4 uppger att det inte alltid är självklart kring vad som är rätt och fel, utan det handlar om hur den gode mannen väljer att använda sitt handlingsutrymme till att antingen ge huvudmannen mer självbestämmande eller inte. Intervjuperson 4 hävdar att ibland behöver den gode mannen bestämma då huvudmannen själv inte alltid vet vad som är bäst för denne.

5.2.4 Handlingsutrymme som försvårande eller underlättande faktor

Vad som konstateras är att LSS-handläggarna resonerar olika kring uppdraget som den gode mannen har. Intervjuperson 6 anser att det är en försvårande faktor med att en god mans uppdrag är diffust och förmedlar:

Ja, sen är det lite diffust för oss också vad som faktiskt ingår i deras uppdrag, vad dem är skyldig att göra, vad de kan göra, vad de inte får göra och vad de inte behöver göra. Det är rätt så mycket som jag upplever är diffust och gode män kanske tycker nej men det ligger inte på mig men den enskilde kanske inte klarar det själv och vem ska då göra det...(Intervjuperson 6)

Intervjuperson 6 nämner att det inte är helt enkelt att förstå vad som egentligen är den gode mannens ansvar och vad som inte ligger på den gode mannen. Samtidigt som intervjupersonen också uppger att det saknas någon som kan hjälpa huvudmannen i situationer där det saknas hjälp. I dessa situationer behöver inte den gode mannen vara behjälplig men intervjuperson 6 framför att det är bäst för huvudmannen ifall den gode mannen kan vara det. Intervjuperson 6 anser att den gode mannen ska gå utanför sitt uppdrag

som god man och göra mer för huvudmannen när huvudmannen inte har någon annan som kan hjälpa denne med dessa saker. Intervjuperson 2 berättar om en historia där en god man har följt med huvudmannen på begravning och födelsedagsfest. Intervjuperson 2 uppger att det kanske inte ingår i den gode mannens uppdrag men att det fanns ingen annan som kunde hjälpa huvudmannen och då följde den gode mannen med, vilket kan tolkas vara en underlättande faktor. Intervjupersonen 2 nämner:

...jag tycker det är en bra god man som faktiskt tar ett steg utanför sitt uppdrag och ser att det här behöver ändå min huvudman det ställer jag upp på. Sen är det en fin balansgång det där, man får inte ge för mycket av sig själv så det blir oprofessionellt och att det blir en kompisrelation... (Intervjuperson 2).

Ovanstående LSS-handläggare syftar på det är något underlättande att den gode mannen gjorde mer än vad som egentligen krävdes av denne. Intervjuperson 2 nämner att det inte får bli för oprofessionellt och till en kompisrelation, vilket står i motsats till det som Svensson (2017) skriver om. Författaren framför att godmanskapet genomförs som en kompisrelation men att den gode mannen saknar handledning, vilket därmed ger den gode mannen små förutsättningar för att kunna tolka dennes uppdrag på rätt sätt (Svensson 2017). Hur är då rätt sätt? Flera av LSS-handläggarna berättar om hur de tycker om när den gode mannen går utanför sitt uppdrag eller nämner tydligt vad de tycker ingår i ett uppdrag och vad en god man måste göra. När den gode mannen går utanför dennes uppdrag kan det ses vara en underlättande faktor. Vet LSS-handläggarna vad de kan förvänta sig av en god man? Vet den gode mannen själv vad denne måste göra i förhållandet till uppdraget eller är uppdraget så diffust som intervjuperson 6 ovan har nämnt? Svensson (2017) skriver att de gode männen lämnas ensamma i sitt uppdrag, vilket gör att de själva behöver ta ställning till massvis med frågor kring vad deras roll är och hur deras relation till huvudmannen ska vara. Det finns därmed många situationer för den gode mannen som skapar osäkerhet kring dennes uppdrag. En slutsats som Giertz (2012) drog i sin studie var att godmanskapets innehåll är oklart, både för den enskilde, den gode mannen och för övriga aktörer runt den enskilde. Det intervjuperson 6 framför i ovanstående citat står i linje med uppdragets oklarhet som Giertz (2012) skriver om. Vad vi utifrån denna analys kan få fram är att de gode männen behöver göra mer än det som ingår i uppdraget enligt den befintliga lagen för att kunna vara en god god man. Utifrån LSS-handläggarnas synvinkel kan även huvudmännen ha förväntningar på sina gode män, vilka inte ingår i uppdraget. Det finns därmed en risk att huvudmannen kan

känna sig sviken när den gode mannen inte uppfyller dessa förväntningar. I situationerna som intervjupersonerna talar om är det dock enligt Svensson, Johansson och Laaneets (2008) upp till var och en att på bästa sätt utnyttja sitt handlingsutrymme (ibid.). Det diffusa uppdraget med det tillhörande handlingsutrymmet är enligt intervjupersonerna en försvårande faktor.

Att den gode mannen ibland går utanför sitt uppdrag som den gode mannen gjorde i fallet som intervjuperson 2 talade om kan också ses utifrån ett relationellt perspektiv. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att det i varje möte mellan människor finns relationer. För att ett möte ska bli bra är grunden att det finns en bra och välfungerande relation. Även Wilde (2013) poängterar att en god relation är av vikt för ett gott arbete. Något som vi fått en uppfattning av från våra respondenter är att de som talar om att det kan vara nödvändigt att gå utanför sitt uppdrag syftar till att det kan stärka relationen mellan huvudmannen och dennes gode man. Huvudmannen kan känna att den gode mannen bryr sig om denne, vilket kan vara mycket betydelsefullt för huvudmannen. En trygghet och tillit kan skapas i relationen, vilket sedan kan vara till nytta när den gode mannen ska utföra andra saker som ingår i uppdraget som god man. Genom att gå utanför boxen och visa omsorg för den enskilde kan relationen mellan de två stärkas. Intervjuperson 4 uttryckte sig såhär: "... god man är ingen person. God man är en relation" (Intervjuperson 4). Förstått på intervjupersonerna är relationen en viktig pusselbit och något som är grundläggande för att kunna utföra uppdraget. Den gode mannen har ett stort utrymme till att tolka uppdraget på sitt sätt och utföra uppdraget på det sätt som denne anser vara bäst. De gode männen avgör själva hur nära relation de vill knyta till sina huvudmän. Den gode mannens uppdrag kan ses som en social konstruktion som ständigt ändras och rekonstrueras utifrån samhällets kontext, vilket kan öka förståelsen för hur det anses vara oklart, då dess sociala kontext ständigt förändras.

Majoriteten av respondenterna betonar att det är underlättande för huvudmännen att de gode männen har god kunskap om framförallt samhället för att på bästa sätt kunna vara sina huvudmän behjälpliga. På frågan kring vad en god god man är betonas speciellt att denne ska ha kunskap:

...Man bör ha kunskap om hur samhället ser ut. Du ska kunna om din klient. Om huvudmannen har ett behov som inte är tillgodosett. Då ska den gode mannen vara den rådgivaren som faktiskt kan leta upp var kan man söka, vad kan man söka, hur ser det ut i samhället. De ska vara uppdaterade på hur samhället ser ut. Det är ändå A och O tänker jag [...]. En uppdatering om hur samhället ser

ut är jättebra. Det är där det brister. Att man inte har förmågan att se samhället. Så då måste det finnas någon som faktiskt kan göra det...(Intervjuperson 4)

Intervjuperson 4 framför att i likhet med Tideman (2000) har huvudmannen inte alltid förmågan att se samhället och kunna dessa saker själv och att det därmed blir av större vikt att den gode mannen kan göra detta. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver att med stor kunskap ökar förmågan till att kunna utnyttja sitt handlingsutrymme (ibid.). Genom att de gode männen har en bred kunskap om hur samhället fungerar öppnar de upp möjligheten till att se hur de kan bevaka rätt, sörja för person och/eller förvalta huvudmannens egendom på bästa sätt. Intervjuperson 4 nämner likväl som Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) att med kunskap kan den gode mannen lättare hjälpa huvudmannen att hitta den hjälp som huvudmannen behöver. Handlingsutrymmet och hur det nyttjas styrs bland annat av egna intressen, regler och lagar samt kunskap och kompetens inom olika områden. Intervjuperson 1 berättar att denne har mött gode män som sökt olika stipendier till sina huvudmän för att de bland annat ska kunna åka ut och resa. Om den gode mannen inte hade haft kunskapen om att dessa stipendier fanns att söka hade inte den gode mannen heller använt sitt handlingsutrymme och sökt dessa stipendier. Den gode mannen kan använda sitt handlingsutrymme för att öka den enskildes handlingsutrymme. Nedanstående citat visar på att den gode mannens bristande kunskap kan ge huvudmannen felaktiga förväntningar kring vilken hjälp denne kan få.

...nej men en bra god man är väldigt lyhörd, samtidigt som man har lite kunskap och kännedom om hur samhället är uppbyggt och fungerar så att man inte nästlar in den enskilde till att tro att man ska få det här eller nu ska vi strida mot detta, utan man gör sina efterforskningar kanske och ser till vad som är rimligt och vad personen faktiskt behöver. (Intervjuperson 7)

Intervjuperson 7 uppger att en kunskap om samhället och en lyhördhet är underlättande faktorer för att på bästa sätt kunna gagna huvudmannen. Giertz (2012) framför att en okunskap hos den gode mannen både kan ge huvudmannen och den gode mannen en känsla av vanmakt. Något som huvudmannen och den gode mannen kan uppleva är att deras inflytande begränsas av rutiner och regler. När den gode mannen inte har tillräckligt med kunskap och nästlar in huvudmannen att tro något som inte kan bli sant såsom intervjuperson 7 nämner, påverkar detta både den gode mannen och huvudmannens känsla av vanmakt. Ger den gode mannen en kunskap vidare till sin huvudman kring vilka insatser som huvudmannen har rätt till att ansöka om ökar detta chansen till att huvudmannen använder sitt eget

självbestämmande och handlingsutrymme. Är det då något som ingår i godmanskapet, att den gode mannen ska ha kunskap om bland annat samhället och LSS eller är det något den gode mannen själv får bestämma ifall denne ska ha? Återigen uppstår frågan kring vad det är som ingår i uppdraget som god man. I den gode mannens handlingsutrymme kan den gode mannen själv välja hur mycket kunskap denne tar till sig. Det kan konstateras att LSS-handläggarna vill att den gode mannen ska använda sitt handlingsutrymme för att skapa sig kunskap om både samhälle och LSS då det är en underlättande faktor. Vad som anses vara en bra kunskap att ha med sig i sitt arbete som god man ändras med tiden. Då omvärlden kan ses som föränderlig över både tid och rum förändras även vad som är relevant för de gode männen att kunna för att utföra sitt uppdrag. Beroende på hur huvudmannen konstrueras, skiftar föreställningen kring vad det är den gode mannen ska göra och kunna. Godmanskapet konstrueras därför bland annat efter hur den enskilde framställs och efter vad som anses vara av vikt i det samhället som är här och nu.

5.2.5 Handlingsutrymmets relationsaspekt

Något som är framträdande i några av LSS-handläggarnas resonemang är att den gode mannen ska vara objektiv i sitt arbete. Enligt LSS-handläggarna gör en objektivitet att de gode männen kan orientera sig i situationen om de är objektiva och de gode männen kan då tänka mer konstruktivt, vilket på så vis skulle gagna huvudmännen. Intervjuperson 5 berättar:

De gode männen som vi har gott samarbete med och som gör sitt allra yttersta, de behöver inte blanda in sina känslor i det utan det är ett jobb som de utför och ser till att de får de allra bästa som de behöver. Punkt slut. Det är inte massa känslor inblandade där man tycker och tänker och är känslomässigt inblandad utan det är mer ett uppdrag. Man har ett uppdrag och man gör sitt jobb för att den enskilde ska få hjälpen som den behöver. (Intervjuperson 5)

Vi kan konstatera att intervjuperson 5 inte tycker att en god man ska vara känslomässigt engagerad i sin huvudman utan istället vara neutral och sköta sitt arbete, vilket är i motsats till det Albertsson (1998) skriver. Albertsson (1998) framför att godmanskapet är känslomässigt snarare än affärsmässigt. I citatet kan vi även tolka att intervjuperson 5 ser på godmanskapet som ett arbete snarare än som en relation. Flera andra intervjupersoner beskriver dock godmanskapet som en relation eller den gode mannen som en rådgivare eller ett bollplank. Svensson (2012) hävdar att de frivilliga arbetarnas möjligheter till att möta deras huvudmän på ett mer personligt plan är större än möjligheten tjänstemännen har på myndigheterna, vilket ger uppdraget en extra dimension. Intervjuperson 5 hävdar att denna extra dimension inte är

något underlättande och att det går ifrån ett bra uppdrag att vara personlig. Hur den gode mannen väljer att använda sig av sitt handlingsutrymme styr hur denne formar sin relation till sin huvudman. Då uppdraget som tidigare nämnt anses vara diffust har den gode mannen här utrymme till att tolka det på sitt sätt. Denne kan därmed välja hur mycket känslor denne vill ta med sig in i uppdraget och vilken funktion denne vill ha för sin huvudman.

Ifall ett godmanskap blir bra eller dåligt anser LSS-handläggarna handlar om huruvida den gode mannen kan anpassa sig efter vad den enskilde behöver. Intervjuperson 4 berättar om ett exempel där det hade blivit konflikt mellan den gode mannen och huvudmannen redan i uppstarten av godmanskapet. Både den gode mannen och huvudmannen hade ringt till LSS-handläggaren och sagt att ingen av dem förstod vad den andra menade. De båda hade olika slags kommunikation. Huvudmannen behövde en rak och tydlig kommunikation för att förstå vad denne skulle göra medan den gode mannen tyckte det var förnedrande att prata så till sin huvudman. Det var dock det som krävdes. I det fallet löste det sig, då den gode mannen sedan ändrade sig och individanpassade sin kommunikation till sin huvudman. Intervjuperson 4 framför att det är underlättande i arbetet, att den gode mannen kunde individanpassa sig och förbättra dennes relation till sin huvudman. Intervjuperson 7 talar också om förhållningssättet mellan den gode mannen och huvudmannen och berättar:

... det är ju bra att det finns olika personligheter också för att vissa personer behöver ganska strikta gode män som kanske mer eller ofta säger nej eller är ganska raka och tydliga, så funkar det inte, så nu släpper vi det. Medan andra kanske mer behöver ett bollplank, ett resonemang. Så det är svårt att säga, de flesta varianter behövs nog...(Intervjuperson 7)

Vad intervjuperson 7 uppger är att alla individer är olika och behöver olika slags hjälp genom en god man. Att det finns olika människor med olika personligheter som väljer att vara gode män kan därmed ses vara underlättande eftersom det finns olika huvudmän med olika behov och förutsättningar. Har den gode mannen en relation till huvudmannen kan den gode mannen också lättare veta vad den enskilde vill och behöver. Skapandet av en relation kan vara svårt i början när den gode mannen och huvudmannen inte känner varandra som det var i exemplet som intervjuperson 2 berättade om ovan. När en relation inleds kan det skapas en förståelse för hur huvudmannen behöver hjälp av den gode mannen. När den gode mannen känner huvudmannen väl och har en bra relation till denne kan den gode mannen lättare utgå ifrån huvudmannen och individanpassa sig.

Att den gode mannen utgår ifrån den enskilde betonas vara viktigt för LSS-handläggarna. När LSS-handläggarna ska beskriva en dålig god man är det när denne inte utgår ifrån den enskilde eller när denne inte har en bra människosyn. Vad alla LSS-handläggare har berättat om är att de alltid försöker få fram huvudmannens åsikter, vilket stämmer överens med det som står i SOU 2004:112, nämligen att den gode mannen ska ta hänsyn till huvudmannens egna önskemål så långt som det går. Trots huvudmannens önskemål ska tas hänsyn till har respondenterna berättat om händelser där huvudmannens önskingar inte alls tas hänsyn till. Exempelvis framför intervjuperson 7 att en dålig god man är:

Om man går stenhårt på sina egna uppfattningar och synnerhet när det har med funktionsnedsättningar och göra så blir det ganska tydligt. Just det här med människovärde och människosyn. Han kan du inte fråga för han vet ingenting. Så det är egentligen att uppmuntra den enskilde att framföra vad man tycker och tänker. (Intervjuperson 7)

Vad intervjuperson 7 betonar här är att den enskilde ska ha självbestämmande och att den gode mannen måste uppmuntra den enskilde till självbestämmande snarare än att köra på sina egna uppfattningar. Att huvudmannen blir överkörd av sin gode mans uppfattningar, är något som stödjer det som Tideman (2000) skriver. Det vill säga att personer med funktionsnedsättningar är särskilt utsatta för andras tyckande. I ovanstående citat kan vi se hur huvudmannen utsätts för den gode mannens tyckande, då den gode mannen uppger att den enskilde inte vet någonting. Utifrån citatet kan det tolkas som att den gode mannen inte ser huvudmannen som alla andra, vilket kan ses utifrån det som Young ran och Yun-Jeong (2019) skriver om. När det i samhället accepteras att en person har en funktionsnedsättning ökas diskrimineringen mot personer med funktionsnedsättning då de inte ses som alla andra. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) kan allmänhetens uppfattningar påverka en persons handlingsutrymme (ibid.) Samhället ser inte huvudmannen som alla andra och kan ses ha påverkat den gode mannens handlingsutrymme till något negativt, där den gode mannen använder sitt handlingsutrymme för att tala nedlåtande om sin huvudman. Intervjuperson 7 uppger att det är kränkande för huvudmannen att bli dömd på detta sätt och att det kan skada dennes känsla av att ha en egen förmåga. I SOU 1992:52 diskuteras det om självbestämmande och hur det kan ses som en förmåga som vissa grupper av människor behöver träna på. Människor med funktionsnedsättning kan inte alltid utöva sitt självbestämmande. I ovanstående citat kan det vara att den enskilde inte kan bestämma själv

eller har svårt för att framföra sin åsikt och den gode mannen ser då det som att huvudmannen inte vet någonting. I situationer där gode män använder sin roll till att få den enskilde att tycka i en viss riktning kan det enligt LSS-handläggaren bli en försvårande problematik speciellt när det enligt Tideman (2000) är den gode mannen som ska hjälpa huvudmannen att få ett inflytande och självbestämmande. Nedan framför Intervjuperson 7 sina tankar:

...jag tror en viss problematik just det här med maktbalans, när man får det här inpräntat just det här jag är så ensam, fast man inte upplever sig ensam sen är det flera personer som tycker, vad ska man säga, man tycker att du är det här, du är ensam säger vi, då kanske det är svårt vid ett sånt tillfälle att säga nej det är jag faktiskt inte, jag känner mig inte så. Då märker man att personen backar kanske. (Intervjuperson 7)

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att det sociala arbetet grundar sig i en vilja att göra det bästa för samhället och dess individer. Denna välvilja skapar en vårdande makt i relationen mellan klienter och socialarbetare. Vårdande makt innebär att det är socialarbetaren som utför det sociala arbetet som är den som vet mest och har tolkningsföreträde. I ovanstående citat kan vi se att den vårdande makten existerar då det finns en god man som i sin välvilja tycker att huvudmannen bör få hjälp med sin ensamhet. I denna situation upplever inte huvudmannen att denne är ensam, men det är den gode mannen som har tolkningsföreträde och därmed kan bestämma att huvudmannen är ensam i mötet med LSS-handläggaren. Huvudmannen hamnar på grund av den vårdande maken i en beroendeställning till sin gode man då denne har tolkningsföreträde (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Människor med funktionsnedsättningar kan enligt Tideman (2000) ses ha mindre möjligheter att använda sitt självbestämmande på grund av omgivningens människosyn (ibid.). Vad som är självbestämmande och vad som upplevs vara en bra människosyn varierar dock och rekonstrueras ständigt.

5.3 Godmanskapets utformning

Andra frågeställningen handlar om hur LSS-handläggarna resonerar kring hur godmanskapet bör utformas för att på bästa sätt kunna gagna huvudmannen. Ur intervjuerna kan det utläsas bland annat att LSS-handläggarna anser att de gode männen ska få utbildning. Det kan även utläsas resonemang kring professionalisering, sekretess samt ifall anhöriga bör kunna bli gode män.

5.3.1 Kunskap

Enligt SOU 2004:112 är kravet som finns på de gode männen att de ska vara rättrådiga, erfarna och lämpliga. Det finns inga krav kring yrkeserfarenhet eller utbildning. Enligt Sjöstedt och Sporrstedt (2016) innebär det att vara rättrådiga att personen är en god samhällsmedborgare och vet vilka regler och lagar som ska följas, kunna välja rätt och skilja på rätt och fel. Nedanstående citat visar att LSS-handläggarna anser att det är viktigt att de gode männen får någon form av utbildning:

...jag tycker att det borde finnas kompetenskrav. Jag tycker att de ska ha en utbildning. Jag vet inte vad de har för utbildning. Jag har ingen koll på det men har de inte det så borde dem ha en utbildning där de utbildar sig, dels i vilket samhällsstöd som finns i Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommunen, sjukvården och så vidare. Dels att de får en utbildning i funktionsnedsättningar eftersom det är därför man i regel har en god man, att man har någon form av funktionsnedsättning. Det behöver inte handla om någon högskoleutbildning men det kan ju vara någon enklare kurs, några träffar där de får information, det handlar kanske också om att det ska vara en samverkan mellan till exempel omsorgen och överförmyndaren att vi som handläggare kommer ut och informerar till exempel. Så det är kanske hos oss det ligger, att vi är aktiva, erbjuder oss att komma ut och informera. (Intervjuperson 2)

Intervjuperson 2 talar om vad det är den gode mannen behöver ha kunskap om och att den gode mannen behöver få en utbildning för att kunna göra ett bra arbete. Intervjuperson 2 nämner att det inte endast krävs en utbildning om vilket samhällsstöd som finns utan även om olika funktionsnedsättningar. Dessutom nämns det ett samarbete mellan överförmyndaren och omsorgen, vilket inte någon annan intervjuperson nämnt. Intervjuperson 2 är den enda av respondenterna som nämnt att det kanske ska vara LSS-handläggarna som ska komma ut och informera om godmanskapet. Intervjuperson 4 hävdar dock att de gode männen inte behöver någon utbildning i funktionsnedsättningar:

...en person med lindrig utvecklingsstörning som kanske har en mycket mer öppen kommunikation än en person med autism som är mer sluten. [...] Det är så ofantligt stora skillnader där. Så jag tror inte man ska lära upp dem en diagnos eller sådär, man får lära sig relationen med den man har. De behöver ingen funktionsnedsättningsinformation. Det är inte det de behöver. De behöver samhället. (Intervjuperson 4)

Vad som intervjuperson 4 uppger är av vikt är att de gode männen framförallt har kunskap om samhället. Att den gode mannen inte har kunskap kan bli försvårande för huvudmannen då det kan vara svårt för huvudmannen att få sina behov tillgodosedda ifall den gode mannen inte

har kunskap om var den kan vända sig för att tillgodose behoven. En ökad kunskap och kompetens leder till ett ökat handlingsutrymme (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Vad vi efter våra intervjuer har kommit fram, och kan se exempelvis i ovanstående citat är att LSS-handläggarna inte har kunskap om överförmyndarens arbete eller om vad det är de gode männen får för förutsättningar när de blir gode män. Intervjuperson 2 hävdar att denne saknar kunskap kring ifall de gode männen får någon utbildning eller inte. Andra intervjupersoner nämner att de inte har hela bilden kring hur det faktiskt ser ut. Svensson (2017) skriver att den som har kontroll över godmanskapet är överförmyndaren men att överförmyndaren inte har något ansvar att stödja, handleda eller ge feedback till den gode mannen (ibid). Det är alltså överförmyndarens egna val att ge utbildning eller handleda de gode männen, vilket kanske därför inte alltid görs. LSS-handläggarna är inte medvetna om överförmyndarnas krav men tycker att de gode männen bör få någon form av utbildning. Det kan tolkas utifrån LSS-handläggarnas resonemang att det behöver finnas ett krav från överförmyndarens sida om att tillgodose bland annat utbildning till de gode männen. Kravet anses behöva finnas för de gode männen ska kunna göra ett så bra arbete som möjlig för huvudmännen och kunna vara goda gode män. Några av våra intervjupersoner har även resonerat kring ifall godmanskap ska professionaliseras. Frågan kring ifall en professionalisering inte går ifrån tanken kring att de gode männen är lekmän uppstår.

5.3.2 Professionalisering

Då nästan alla framför att de anser att det borde finnas någon form av kompetenskrav finns det även ett par av våra respondenter som framför att de även skulle kunna tänka sig att se godmanskapet som en profession och att det skulle kunna vara ett alternativ att professionalisera godmanskapet. Nedanstående respondent framför ett resonemang kring en professionalisering:

Jag personligen skulle helst vilja ha de som tjänstemän. Jag tycker att man borde vara anställd och ha det som ett jobb. Dels för att man kan underlätta det här med att det blir en profession. Det blir inte en personlig relation. Sen är det mycket en god man ska kunna, om man nu ska vara krass, för att inte få in folk i felaktiga förväntningar eller veta ungefär vad man ska kunna söka eller vad man ska kunna göra för den enskilde, så jag tycker att det ska vara en profession, absolut [...] Även om det blir beaktansvärt att man som lekman tar på sig ett uppdrag, att man vill vara samhällsnyttig så tror jag ändå att man behöver ha det som ett yrke för att ärendena blir mer och mer komplexa. Det är knappt vi som handläggare ibland vet hur man ska göra så att, nej men jag tror man behöver det som profession faktiskt. (Intervjuperson 7)

I citatet ovan betonas att det skulle vara till fördel att professionalisera godmanskapet. Dels för att det då skulle kunna innebära en ökad kunskap hos de gode männen. Dels för att respondenten anser att det är till fördel om relationen mellan den gode mannen och huvudmannen är professionell mer än personlig. Att godmanskapet i Sverige bör professionaliseras är inte något som varit underlag för svenska forskare. Däremot är professionalisering något som har skett i Sveriges grannländer. Norge, Finland och Danmark har numera professionella ställföreträdare (Dir. 2019:44). I USA är det oftast också socialarbetare som är anställda som guardians (Teasters 2003). Intervjuperson 2 talar även kring professionaliseringen av gode män och berättar:

Jag vet i Finland så är dem professionella. Där är det ett yrke att vara god man. Det kanske är rätt väg att gå och göra det. Att professionalisera insatsen så att vi har professionella gode män som har en inkomst och också får bättre förutsättningar att sköta sitt uppdrag. Och då ökar man också kanske kompetenskraven där. Det kanske ska vara socionomer till exempel som ska vara gode män. (Intervjuperson 2)

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) framför att det sociala arbetet i Sverige förr bestod av frivilliga och utbildade personer utan lön. På senare tid har dock även det sociala arbetet, precis som så många andra yrken, gått mot att bli professionaliserat. Professionaliseringen är idag en stor del av det västerländska samhället och ses av många som en självklarhet. Intervjuperson 2 framför att den gode mannen genom professionalisering kan få bättre förutsättningar för att kunna sköta sitt uppdrag. Genom utbildning och professionalisering får de gode männen ett större handlingsutrymme då de får mer kunskap. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skriver om kriterier för att kunna vara professionell och en av dessa är att den professionella inte ska styras av sina känslor utan vara så neutral och objektiv som möjligt. Utifrån kriterium för att vara professionell kan vi tolka att LSS-handläggarna resonerar som de gör gällande objektivitet hos de gode männen för att de, antingen medvetet eller inte vill sträva mot en professionalitet i det svenska samhället och reproducera professionaliteten som den konstrueras. Samtidigt är det viktigt att påpeka att samtliga intervjupersoner uppger att de gode männen som lekmän gör ett bra uppdrag och att de tar upptaget på allvar.

Eftersom gode män är lekmän råder dem inte under någon sekretess som de eventuellt skulle ha gjort ifall godmanskapet skulle professionaliseras. Något som några av våra

intervjupersoner tar upp är att dem tycker att gode män även skulle ha någon form av sekretess då sekretessen skulle gagna huvudmannen. Bland annat nämner intervjuperson 4:

.... Jag tycker det är fruktansvärt egentligen att de gode männen inte har sekretess. Jag kan få från gode män där man skickar på mail med alla uppgifter, personnummer, vad de har varit med om, vilka brottsregister... (Intervjuperson 4)

Intervjuperson 4 nämner att huvudmannen kan utsättas för mycket skada när den gode mannen inte lyder under sekretess. Det kan finnas gode män som inte tänker sig för, utan delar med sig av känsliga uppgifter utan att fundera över vad det kan göra för skada för huvudmannen. Intervjuperson 4 hävdar att gode män inte alltid kan hantera den enskildes uppgifter rätt när de inte lyder under någon form av sekretess. En annan intervjuperson resonerar också om sekretessen för gode män:

I mångt och mycket skulle det var någon form ut av sekretesslag som gäller gode män. Det kanske inte behöver vara så till vida att man inte får kontakta sjukvård eller berätta vad som kommit fram vid ett läkarbesök. För att det är till gagn för alla myndigheter egentligen. Att en god man egentligen skulle kunna prata med Försäkringskassan och förmedla vad som har blivit sagt till mig om det skulle vara någon vits med det. Eller om det har varit eller sjukhusbesök och någonting har hänt, men att man inte ska kunna prata om sin huvudman på stan. Utan mellan professioner bör det funka som det gör men att sekretessen kunde stramats upp lite. Jag tänker för att det finns absolut ingen sekretess. Jag tänker nu, som i något ärende har man gått ut på sociala medier med foto och håller på och grejar med sin huvudman. Det är inte okej, för att det är kanske inte så man borde ta sig an sitt uppdrag. Så någon sekretess bör finnas... (Intervjuperson 7)

Här framför däremot intervjuperson 7 en fördel med att de gode männen inte har någon sekretess. Respondenten nämner att det finns situationer där det kan underlätta arbetet för denne och andra professionella som har kontakt med gode män ifall de inte har någon sekretess. Dock framförs att det ändå bör finnas en viss typ av sekretess då det annars finns en risk att huvudmannen kan komma till skada. En sekretesslag skulle innebära ett minskande på det befintliga handlingsutrymme som de gode männen har då regler och lagar påverkar handlingsutrymmet enligt Svensson, Johnsson och Lannemets (2008). Något som skulle kunna vara känsligt och skada huvudmannen är om den gode mannen går ut på media eller pratar om huvudmannen på byn på ett olämpligt sätt. I likhet med intervjuperson 4 och 7 resonerar även Giertz (2012) om sekretessen i sin studie. Författaren påpekar att sekretessen kan komplicera förhållandet mellan gode män och LSS-anställda. Det som intervjuperson 7

uppges stå dock i motsats till det Giertz (2012) har kommit fram till i sin studie.

Intervjuperson 7 framför att det egentligen är till fördel för dem som LSS-handläggare, som del av en myndighet att de gode männen inte har sekretess då de gode männen då kan ge ut information. Inte endast till LSS-handläggarna men också till andra myndigheter. Både intervjuperson 4 och 7 hävdar att en avsaknad av sekretess kan skada huvudmannen och att det är på grund av skadan för huvudmannen som de gode männen bör ha en sekretess. Att de gode männen inte har en sekretess ger dem dock större handlingsutrymme, vilket ses utifrån LSS-handläggarnas resonemang både som positivt och negativt. Med ett större handlingsutrymme finns det också ett större ansvar för att skydda huvudmannen som inte alla gode män klarar av att göra enligt intervjupersonerna. Våra respondenter framför ytterligare faktorer som de anser skulle vara bra att se över för att på bästa sätt forma godmanskapet så att huvudmannen inte skadas. Något som framförts kunna vara till skada för huvudmannen är när dennes nära anhörige är god man. Att anhöriga kan vara gode män är ytterligare något som LSS-handläggarna nämner bör ses över ifall en ny utformning av godmanskapet sker. De egenskaper som framförs vara underlättande för ett gott godmanskap är egenskaper som tillhör ett professionellt förhållningssätt och går ifrån det personliga och nära som du har när du är anhörig till huvudmannen. Blir godmanskapet en profession minskar därmed risken till att det är den enskildes anhörige som är god man, vilket LSS-handläggarna uppger är positivt och gynnande för huvudmannen och dennes utveckling.

6 Sammanfattning och avslutande diskussion

I detta avsnitt kommer vi att ha en sammanfattning och avslutande diskussion kring vår studie. Syftet med denna studie har varit att analysera LSS-handläggares resonemang för att få ett utomstående och professionellt perspektiv på hur godmanskapet bäst kan gagna huvudmannen. För att kunna besvara syftet togs det hjälp av följande frågeställningar: Vad i LSS-handläggarnas resonemang beskrivs vara underlättande eller försvårande faktorer för att den gode mannen bäst ska kunna gagna huvudmannen? Samt hur resonerar LSS-handläggarna kring hur godmanskapet bör utformas för att bäst kunna gagna huvudmannen? I början av detta avsnitt kommer vi att ha en sammanfattning på vår analys. Efter detta framförs något som inte studien har berört men som intervjupersonerna tagit upp och som varit intressant samt vad som skulle kunna forskas vidare kring.

6.1 Sammanfattning

Syftet med denna studie har varit att studera LSS-handläggares resonemang för att få ett utomstående och professionellt perspektiv på hur godmanskapet bäst kan gagna huvudmannen. För att kunna besvara detta syfte togs det hjälp av följande frågeställningar: Vad i LSS-handläggarnas resonemang beskrivs vara underlättande eller försvårande faktorer för att den gode mannen ska kunna gagna huvudmannen? samt hur resonerar LSS-handläggarna kring hur godmanskapet bör utformas för att bäst gagna huvudmannen? Det har exempelvis lyfts fram att LSS-handläggarna anser att det är av vikt att de gode männen är objektiva, utgår ifrån den enskilde samt individanpassar sig. Det är enligt LSS-handläggarna underlättande när de gode männen går utanför uppdraget, då det kan underlätta att en god relation skapas mellan den gode mannen och huvudmannen. Vad som även lyfts fram är vikten av att de gode männen har god kunskap om samhället och dess system för att öka sina möjligheter till att kunna utnyttja sitt handlingsutrymme. LSS-handläggarna har resonerat kring relationsskapandet och framför att de gode männen behöver använda sitt handlingsutrymme som finns i godmanskapet för att vara en god god man.

Vad som har tagits fram ur LSS-handläggarna resonemang som kan tolkas vara försvårande faktorer kring godmanskapets är bland annat att godmanskapet är oklart. LSS-handläggarna framför att det blir försvårande när den gode mannen inte har tillräcklig med kunskap eller när den gode mannen är för känslomässigt engagerad. Bland annat belyses det hur nära anhöriga som gode män kan bli försvårande. LSS-handläggarna anser att de gode männen bör ha någon form av kunskapskrav. Från professionellas synvinkel finns det resonemang över i fall en professionalisering skulle kunna vara ett framtida alternativ för godmanskapet. Det finns även resonemang kring att det borde finnas någon form av sekretess för de gode männen. Vad som även framkommer är att flera av våra intervjupersoner framför att det hade varit önskvärt om ingen nära anhörig till huvudmannen är god man till denne.

6.2 Avslutande diskussion

Jämfört med andra studier kring gode män har de främst haft fokus på gode män själva eller huvudmän. Vad denna studie tillför ytterligare kring forskningen gällande godmanskapet är det utomstående och professionella perspektivet av godmanskapet genom LSS-handläggarnas resonemang. Vad som bör uppmärksammas är att LSS-handläggarna mestadels talar gott om

de gode männen och deras arbete mot huvudmännen. De framför att insatsen god man är bra och underlättar huvudmännens vardag. Genom att även ta upp det försvårande med godmanskapet kan det dock ges en möjlighet för ytterligare en utveckling av en god hjälp genom en god man för den enskilde.

Något som inte har tagits upp i denna studie då det inte har varit inom studies syfte men som ändå är intressant att ta upp är det intervjupersonerna resonerade kring gällande avsaknad av gode män. Många enskilda personer med funktionsnedsättningar skulle enligt LSS-handläggarna behöva en god man, men har svårt för att ta emot denna hjälp då de bland annat möts av en bild ifrån media över hur gode män lurar deras huvudmän på pengar. Medians bild av den gode mannen skapar en rädsla hos enskilda personer med funktionsnedsättning över att en god man tar dennes pengar och dennes rättsliga handlingsförmåga tas bort. Vi själva tycker att det har framförts intressanta aspekter i denna studie. Blickar vi tillbaka till studiens början har vi nu mycket större kunskap om detta ämne, vilket vi främst har fått genom intressanta möten med våra intervjupersoner. Vi tycker att detta är ett viktigt ämne som behöver forskas vidare kring då det berör många personer i vårt samhälle, inte minst enskilda personer utan även anhöriga till dessa, de gode männen själva och professionella.

Vad som skulle varit intressant att forska vidare kring är överförmyndarens arbete kring gode män. Genom en sådan studie kan det ges en bild kring hur överförmyndaren i varje kommun arbetar, vilket kan ge en djupare förståelse kring hur LSS-handläggarna resonerar gällande godmanskapet. Ingen forskning i Sverige har tidigare nämnt något kring en professionalisering av godmanskapet. Däremot är en professionalisering något som vi kan se i våra nordiska grannländer. Det finns därmed ett intresse att undersöka frågan kring professionalisering och godmanskapet i Sverige. Hur kommer det sig att Sverige inte är i linje med landets grannländer? Det hade med andra ord varit intressant att forska vidare kring hur olika myndigheter och personer som berörs av godmanskapet resonerar kring huruvida godmanskapet bör professionaliseras eller ej utifrån resonemang som tagits upp i denna studie. Frågan kring hur professionaliseringen av godmanskapet i de övriga nordiska länderna är något försvårande eller underlättande är också något som hade varit intressant att forska kring.

7 Referenslista

Albertsson, Marie (1998) *Att vara både anhörig och god man: en kvalitativ studie om hur sju gode män uppfattar och utformar sitt uppdrag*. Magisteruppsats. Växjö: Vårdhögskolan.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015) *Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen*. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i Kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Broström, Linus (2007) *The Substituted Judgement Standard. Studies on Ethics of Surrogate Decision Making*. Doktorsavhandling, Lund: Lunds Universitet.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl. 3. Stockholm: Liber.

Dellgran, Peter (2016) *Socionomer som profession*. I: Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Sunesson, Sune & Knutagårs, Marcus (red.). *Socialt arbete – En grundbok*. 3. Uppl. 3. Stockholm: Natur & Kultur.

Denscombe, Martyn (2018) *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Direktiv 2019:44. Regeringen. Kommittédirektiv.

Eliasson, Bengt, Nordquist, Lina, Westerholm, Barbro & Ängeby Martin (2019) ”Systemet med gode män är kapitalt misslyckat”. *Dagens nyheter*, den 30 augusti 2019, DN debatt.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2015) *Intervjuer*. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Fälldin, Kerstin (2009) *God man eller förvaltare: en praktisk handbok*. Uppl. 5. Stockholm: Natur & kultur.

Giertz, Lottie (2012) *Erkännande, makt och möten: en studie av inflytande och självbestämmande med LSS*. Doktorsavhandling. Växjö: Linnéuniversitetet.

Jacobsson, Katarina (2008) *Den svårfångade kvaliteten*. I: Katarina Sjöberg & David Wästerfors (red.) *Uppdrag: forskning*. Malmö: Liber.

Jarhag, Sven (2001) *Planering eller frigörelse: en studie om bemyndigande*.

Doktorsavhandling. Lund: Universitet.

Johansson, Thomas & Lalander, Philip (2010) *Vardagslivets socialpsykologi*. 1 uppl. Malmö: Liber.

Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (2012) *Etik i forskning och etiska dilemman*. En introduktion. I: Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (red). *Etiska dilemman* Malmö: Gleerups.

Karlsson, Kristina (2007) *Funktionshinder, samtal och självbestämmande: en studie av brukarcentrerade möten*. Doktorsavhandling. Linköping: Linköpings universitet.

Lind, Rolf (2014). *Vidga vetandet*. Lund: Studentlitteratur.

Länsstyrelsen i Dalarnas län. (2018) *Statistik*

[<https://overformyndarstatistik.lansstyrelsen.se/Statistik/>. Hämtat 2019-12-11].

Nationalencyklopedin AB (u.å.) *Lekman*

[<https://www.ne.se/sök/?t=uppslagsverk&q=lekman>. Hämtat 200117]

Nationalencyklopedin AB (u.å.) *Ställföreträdare*

[<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ställföreträdare>. Hämtat 200117]

Payne, Malcolm (2012) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Johanneshov: TPB.

Penton, Hillevi & Skog, Britt-Marie (1995). *Godmanskap och förvaltare för personer som omfattas av Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS)*. Stockholm: Conator.

Proposition 1987/88:32. *Om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen*.

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015) *Att analysera kvalitativt material*. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Riksförbundets frivilliga samhällsarbetare (2016) *Rollkoll; ett material om god man och förvaltare i relation till andra aktörer*. Tryck: åtta45, Stockholm.

SFS 2009: 400. *Offentlighets- och sekretesslag*.

SFS 1993:387. *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade*.

SFS 1949:381. *Föräldrabalken*.

Sjöstedt, Daniel & Sporrstedt, Peter (2016) *God man och förvaltare: en handbok*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Socialdepartementet S2014.023. *FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*.

SOU 2004:112 *Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna*.

SOU 1992:52 *Ett samhälle för alla: slutbetänkande av 1989 års handikapputredning*.

Svensson, Kerstin (2017) Frivilligt socialt arbete i det offentligas gränsland: gode män, övervakare, kontakt- och stödpersoner. I: Linde, Stig & Scaramuzzino, Roberto (red.), *Socialt arbete i civilsamhället: aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Squatrito Millar, Dorothy & Renzaglia, Adelle (2002) Factors affecting guardianship practices for young adults with disabilities. *Council for Exceptional Children*, 68 (4): 465-484.

Teaster, B, Pamela (2003) When the state takes over a life: de public guardian as public administrator. *Public administration review*, 63 (4): 396-404.

Tideman, Magnus (2000) Levnadsvillkor och normalisering – om kommunaliseringens och handikappreformens påverkan. I: Brusén, Peter & Hydén, Lars-Christer (red.) *Ett liv som andra*. Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2017). God forskningssed. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wilde, Allison (2013) Trust, uncertainty and identity in health-related decision-making: the role of key professionals. *Disability & Society*, 29 (2): 198-212.

Young ran Lee & Yun-Jeong Kim (2019) Moderating Effect of Disability Acceptance in the Influence of Discrimination Experience by Individuals Disabled Regarding the Sense of Happiness, *Medico-Legal Update*, 19 (2): 507–512.

Överförmyndarnämnden (u.å.). Arvode till god man och förvaltare.

https://www.lund.se/globalassets/lund.se/oms_hjalp/ekonomi/god-man/arvode-till-god-man.pdf . Hämtad 200117]

8 Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

- *Information om studien*
- *Samtyckesblanketten*
- *Kontaktuppgifter till oss*
- *Har du några frågor innan intervjun?*

Bakgrund

- Hur länge har du arbetat som LSS-handläggare?
- Vad ingår i din tjänst?
- Vad har du för erfarenhet av socialt arbete?

God man

- Vad är en god man enligt dig?
- Hur arbetar en bra respektive dålig god man enligt dig?
- Vad är din upplevelse av klienter som har en anhörig som god man respektive en utomstående som god man?
- Har du upplevt avsaknad av god man i ditt arbete?
- Om du hade fått utforma uppdraget god man - hur hade du då velat utforma det?

Relation

- Hur ser din relation och samarbete ut till de gode män och till de huvudmän som du möter i ditt arbete?
- Har du en tillit till gode män generellt?
- Hur är upplevelsen av hur samarbetet mellan er alla tre tillsammans är?

Kommunikation

- Hur kommunicerar du med dina klienter som har god man?
- Hur vet du att det som gode mannen säger stämmer överens med det som huvudmannen menar?
- Förstår gode män mer än vad du gör som socionom?
- Hur upplever du kommunikationen vara mellan den gode mannen och huvudmannen?

Svårighet/konflikt

- Vad har du för egna erfarenheter av bättre respektive sämre möten med huvudman och dess gode man?
- Finns det ytterligare svårigheter i ditt arbete med gode män som inte tidigare har diskuterats?

Avslutning

- Är det något du vill tillägga?
- Tack för din medverkan!

Bilaga 2: Informationsbrev

Informationsbrev

Syftet med denna forskningsstudie är att genom intervjuer undersöka hur LSS-handläggares kontakt med gode män ser ut. Du som väljer att medverka i studien är anonym, du medverkar frivilligt och får avbryta deltagandet när som helst under studiens gång. Den uppsats som blir resultatet av denna studie kommer aidentifieras. Det kommer inte att framgå vilka personer som deltagit eller som berörs. Intervjuerna kommer att spelas in men inspelningarna raderas när studien är färdig. Efter att studien blir godkänd kommer den publiceras på Internet samt i tryckt format.

Du är varmt välkommen att kontakta oss för mer information.

Vänlig hälsning,

Johanna Eliasson 0735416417, jo1688el-s@student.lu.se

Stefanie Krüger 0738502069, st8867kr-s@student.lu.se

Handledare: Hans Knutagård: hans@ingressus.se

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Samtycke till deltagande i forskningsstudie

- Jag samtycker till att delta i en forskningsstudie där det undersöks hur LSS-handläggare resonerar kring Gode män i deras arbete och att materialet publiceras som studentuppsats.
- Jag förstår att deltagandet är anonymt och frivilligt.
- Jag behöver inte svara på alla frågor och kan avbryta mitt deltagande när jag vill utan att förklara anledningen till detta.
- Jag godkänner att intervjun kommer att spelas in.

..... den / 2019

.....

.....

Namnteckning

Namnförtydligande